

עצ"ה לדור

הנחלת ערכי הציונות הדתית
לדור הבא

אתחלתא דתקווה

הציבור הדתי-לאומי ומדינת ישראל

חשבון נפש: האם אבדה תקוותנו?

הרב חיים גבון

בתוספת מערך הדרכה והצעות

לפעולה בתנועות נוער

מאת אלדד וייל

הקיבוץ הדתי

נאמני תורה ועבודה

אתחלתא דתקווה

הציבור הדתי-לאומי ומדינת ישראל

חשבון נפש: האם אבדה תקוותנו?

הרב חיים גבון

בתוספת מערך הדרכה והצעות

לפעולה בתנועות נוער

מאת אלדד וייל

חוברת זו מוקדשת
לזכר סבנו האהוב

דב הוכשטיין ז"ל

בסח בה' בכל לבו
חסד ואמת לא עזבוהו
האמין והתמיד ב"כבוד אֶת ה' מהוֹנֵךְ וּמְרַאֲשִׁית
כָּל-תְּבוּאֹתָיִךְ וְיִמְלְאוּ אֶסְמִיךָ שִׁבְעָה..."
" אֲשֶׁר־י אָדָם קִמָּץ תִּכְמָה וְאָדָם יִפִּיק תְּבוּנָה...
אֲכַךְ יָמִים בְּיָמֶינָה,
בְּשִׁמְאוּלָה עֲשֶׂר וְכָבוֹד..."

טלי הוכשטיין ודב הורוביץ

יעמדו על הברכה:

עשרות משפחות, חברי
תנועת נאמני תורה ועבודה,
אשר נדבה ידם ונתנה רוחם
להצלחתו של מיזם זה

וכן לזכר:

פרופ' ישעיהו (צ'ארלס) ליבמן ז"ל

פרופ' ישעיהו (צ'ארלס) ליבמן (1934-2003) היה חתן פרס ישראל למדעי המדינה. ליבמן היה ממקימי המחלקה למדעי המדינה באוניברסיטת בר-אילן, עמד בראשה שנים רבות, והעמיד דור של תלמידים וממשיכים. עסק במגוון נושאים הקשורים ביחסי דת, חברה ומדינה, והיה מן הראשונים ומהבולטים בחקר הזרמים של יהדות ארה"ב. פרופ' ליבמן היה חבר בתנועת "נאמני תורה ועבודה", וליווה באהדה ובעניין רב את פעולותיה.

משפחות ליבמן ולוביץ

תוכן

אתחלתא דתקווה מאת הרב חיים נבון

א. מעמדה הדתי של מדינת ישראל

- מבוא: השאלה של סבא חיים 6
- כיסא ה' זקנים בירושלים: ציונות דתית גאולית 7
- בר כוכבא לא הריח: הביקורת על הציונות הגאולית 10
- אברך גבה-קומה בארץ ישראל: גישתו של הרב סולובייצ'יק 14
- גופייה חדשה ביום העצמאות: גישתו של הרב גורן 18
- מדינה מעופרת יצוקה: מול הפוצ"דים 20
- תשובה לסבא חיים 24
- מעמדה הדתי של מדינת ישראל - סיכום 25

ב. חובת הציות לחוקי המדינה ולפקודות הצבא

- הרב האסטרונום ודינא דמלכותא: התוקף ההלכתי של חוקי המדינה 26
- הבנים פרשים, הבנות טבחות: "משפט המלך" 28
- דגל שחור ונעליים שחורות: התנגשות בין ההלכה לחוקי המדינה 31
- סרבן דל גאה: סירוב לפקודת פינוי יישובים 33
- הנשיאים של ויצמן: דברי סיום 40
- חובת הציות לחוקי המדינה ולפקודות הצבא - סיכום 42

מערך הדרכה והצעות לפעולה בתנועות נוער מאת אלדד וייל

- הקרקע הטובה ביותר 44
- על חלומות ומציאות 51
- והדת ניתנה 61

©

כל הזכויות שמורות
לנאמני תורה ועבודה ולקיבוץ הדתי

כתיבת חוברת התוכן: הרב חיים נבון
כתיבת מערך ההדרכה: אלדד וייל
צוות היגוי: יוחנן בן יעקב, ד"ר משה מאיר, נחמיה רפל ושמואל שטח
הפקה: שמואל שטח
עיצוב: נרית זליגר - קו הרכס 050-7867827
עריכה: אריאל הורוביץ

שבט תש"ע, פברואר 2010, מהדורה ראשונה

להזמנת חוברות: נאמני תורה ועבודה, רחוב דובנוב 7 ת"א, 03-6072739

א. מעמדה הדתי של מדינת ישראל

דוד חבינר, לע"מ

2

כיסא ה' זקנים בירושלים: ציונות דתית גאולית

והנסתרות לה' אלקינו. לעומת זה יש להזכיר ולברר שלא כן הוא: ענייני הגאולה של עם מדינתנו אינם בגדר 'נסתר' כלל, אלא נגלים ומפורשים הם.¹

ביום העצמאות ה-19 של מדינת ישראל, ה' באייר תשכ"ז, נשא הרב צבי יהודה קוק דרשה בבית המדרש החדש של ישיבת מרכז הרב. לתדהמת תלמידיו, עמד הרב הקשיש וזעק מנהמת לבו: "איפה חברון שלנו? והיכן שכמ שלנו?". באותה תקופה, איש לא דיבר ולא חלם על ארץ ישראל השלמה; דברי הרצ"ה היכו בהלם את שומעיו. כשלושה שבועות לאחר מכן פרצה מלחמת ששת הימים, שבה שוחררו חברון ושכם, וכמובן - ירושלים העתיקה. ביום שחרור ירושלים היה הרב צבי יהודה אחד משני האזרחים הראשונים שהגיעו אל הכותל המערבי (השני היה הרב דוד כהן, "הרב הנזיר").

באותה שיחה היסטורית של יום העצמאות תשכ"ז עמד הרצ"ה על ערכה של מדינת ישראל:

יש גדולים הרואים את ערך יום מדינתנו מצד התשועה וההצלה שבו, ולעומת זאת, ערכו כ'אתחלתא דגאולה' הוא בגדר 'כבשי דרחמנא'

כבר אביו של הרב צבי יהודה, הראי"ה קוק, כתב על "מדינת ישראל, יסוד כיסא ה' בעולם",² וקשר את המדינה בגאולתנו השלמה. אך הרב קוק נפטר בשנת תרצ"ה (1935). הוא לא כתב על מדינת ישראל הריאלית, אלא על מדינת ישראל שבחזונו הנאצל. בנו הרצ"ה יישם את הגישה הזו גם לגבי מדינת ישראל שבמציאות הממשית. הערך הדתי של מדינת ישראל בגישת הרב קוק וממשיכיו, קשור בתפקידה בתהליך הגאולה. מדינת ישראל היא שלב בדרך לגאולה השלמה; "משיח בן יוסף" המכין את הקרקע ל"משיח בן דוד". התפישה הזו הסעירה את רוחם של דור ילידי המדינה, שהיו נערים, או בחורים צעירים,

1 הרב צ"י קוק, 'מזמור י"ט של מדינת ישראל', לנתיבות ישראל, ירושלים תשנ"ז, עמ' פ-פא.
2 הרב א"י קוק, אורות, ירושלים תשנ"ג, עמ' קס.

1

מבוא: השאלה של סבא חיים

סבתא חנה, אמו של דוד, הייתה אישה חזקה ואופטימית. אבל אביו, סבא חיים, מעולם לא התאושש ממות בנו. הוא היה זועף כל הימים, והפטיר מדי פעם בזעם, או שמא ב"אוש: בשביל מה בן-גוריון היה צריך את זה. הוא התכוון למדינה. כך היה חוזר ושואל סבא חיים, שאת שמו אני נושא. מדי פעם אני מזכיר לעצמי את השאלה הזו. החוברת הזו היא ניסיון להשיב עליה.

בבית של סבתא-רבה שלי, סבתא חנה, הייתה תלויה תמונה של בנה דוד. הביקורים אצל סבתא חנה היו בעינינו משעממים במקצת. מרבית הזמן היינו יושבים על הרצפה ומשחקים "מלחמה" בקלפים. מדי פעם היינו מרימים ראש ונתקלים בתמונה הגדולה של דוד, שמעולם לא היכרנו, ורק ידענו שאבא נקרא על שמו. דוד פלדבלום נהרג בניסן תש"ח, בקרב על רמת יוחנן. את גופתו פינו משם, כשבועיים לאחר מכן, שני ג'יסוי.

בתקופת מלחמת ששת הימים. היה נדמה אז שהתבוננות כנה בהיסטוריה מאוששת מעל לכל הציפיות את התאוריה הגאולית; תוך פחות מעשרים שנה, התרחבה מדינת ישראל לגבולות חסרי תקדים מאז ימי ירבעם בן יואש. ומעל לכל זה: חיילי צה"ל שחררו את ירושלים העתיקה, את הכותל המערבי ואת הר הבית. לראשונה מאז ימי בית שני היו המקומות הקדושים תחת שלטון יהודי.

גם אלו שלא היו מתלמידי הרב קוק התמלאו בהשתאות נרגשת לנוכח השלב החדש בהיסטוריה היהודית. מילות הנבואה העתיקות של ירמיהו הדהדו באוזניהם:

כֹּה אָמַר ה': עוֹד יִשְׁמַע בְּמָקוֹם הַזֶּה, אֲשֶׁר אַתֶּם אוֹמְרִים חָרֵב הוּא מַאֲיֵן אָדָם וּמַאֲיֵן בְּהֵמָה, בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם הַנְּשֻׁמֹת מַאֲיֵן אָדָם וּמַאֲיֵן יוֹשֵׁב וּמַאֲיֵן בְּהֵמָה; קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמֵחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כְּלָה, קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֵת ה' צ-בֹאוֹת כִּי טוֹב ה' כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ, מֵבִיאִים תּוֹדָה בֵּית ה'; כִּי אֲשִׁיב אֶת שְׁבוֹת הָאָרֶץ כְּבְרָאשׁוֹנָה, אָמַר ה' (ירמיהו ל"ג, י-יא).

כשמזדמן לילשמוע את הברכה השביעית בחופה הנערכת בירושלים, אני מצטמרר לנוכח המילים העתיקות: "מהרה ה' א-לוהינו יישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים, קול שישון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה...". וכשאני עובר ברחובות עיר קודשנו, אני נזכר בנבואתו של זכריה:

כֹּה אָמַר ה' צ-בֹאוֹת: עוֹד יִשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנֹת בְּרַחוּבוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בִּידוֹ מְרֹב יָמִים. וּרְחוּבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחוּבוֹתֶיהָ. כֹּה אָמַר ה' צ-בֹאוֹת: כִּי יִפְּלֵא בְעֵינַי שְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה בְּיָמֵים הָהֵם, גַּם בְּעֵינַי יִפְּלֵא, נְאוֹם ה' צ-בֹאוֹת (זכריה ח', ד-ו).

ירמיהו וזכריה לא דיברו כאן על פלאים רוחניים גדולים ונשגבים, אלא על השבת החיים היהודיים לרחובות ירושלים: שמחת כלה וחתן, זקנים יושבים בנחת, ילדים מתרוצצים למרגלותיהם. כה חזו נביאינו הקדומים, ודבר אחד מדבריהם אחר לא שב ריקם. ואין פלא שקיבוץ הגלויות וחזרתנו למחוזות קודשנו עוררה להט גאולי בלבות שלומי אמוני ישראל.

אבל הדרך החלה להשתבש. מלחמת יום הכיפורים הייתה המשבר הגדול: במקום להוסיף להתקדם, הסתבכה המדינה במלחמה איומה, שסיכנה לרגעים את עצם קיומה. אמנם בסופו של דבר ניצחנו במלחמה, אבל שילמנו מחיר איום של אלפי חללים. מלחמת יום הכיפורים לא הביאה לנטישת האמונה הגאולית, אלא להיפך:

לפריצתה מתוך הגבולות המצומצמים של הציבור הדתי-לאומי. הצעירים הסרוגים הרגישו שלנוכח הדכדוך הכללי במדינה, הם חייבים להפיץ את בשורתם, שנושאת בתוכה תקווה ואור. את האור הזה אפשר לראות על פניו של חנן פורת הצעיר, בתמונה המפורסמת היא מסבסטיה. אז הייתה הפריצה הגדולה של גוש אמונים, ששינתה את פני המדינה; אני מקווה שלנצח. אך דברים הוסיפו להשתבש. המתווה של התקדמות מתמדת לקראת הגאולה נראה מעורפל יותר ויותר.

משה מילנר, לערם

נקודת הציפון הבעייתית הבאה הייתה פינוי ימית. אבי ז"ל היה מספר שוב ושוב, איך כמה חודשים לפני פינוי ימית הוא השתתף בשיעור של הרב צבי יהודה. בסוף השיעור, אחד התלמידים שאל: הרב, מה יהיה? והרב צבי יהודה ענה: לא יקום ולא יהיה! התלמיד הוסיף ושאל: ובכל זאת, הרב, מה יהיה? והרב צבי יהודה חזר ביתר תוקף: לא יקום ולא יהיה! אך בסופו של דבר, הנסיגה קמה והייתה.

הרצ"ה היה צדיק וחסידי, וכל בני הצינות הדתית חבים לו חוב ענק. יש גרסאות שונות בנוגע לעמדתו המדויקת של הרב צבי יהודה בשאלת פינוי ימית. אינני מתיימר להכריע בין הגרסאות; אני רק מספר מה ששמעתי מאבי. וגם אם הרב צבי יהודה לא התכוון לנבא את העתיד, רבים היו אחוזי תדהמה כאשר הנסיגה מסיני יצאה לפועל. המודל הגאולי

לא קרס, אלא קיבל ניסוח חדש, מתוחכם ובוגר יותר. המצדדים בו התחילו להדגיש יותר את המסלול המפותל המוביל לגאולה השלמה, מסלול שיש בו ירידות (זמניות) לצד העליות.³

תהליך אוסלו הציב עוד אתגרים קשים בפני התפישה הגאולית. ההתנתקות מעזה הנחיתה על תפישה זו מכה קשה עוד יותר. במובנים רבים, הנסיגה מגוש קטיף הייתה כואבת יותר מאשר הנסיגה מסיני. מסרנו לאויבינו, ללא

3 אכן, מקורו של הטיעון הזה כבר בדברים מוקדמים של הרצ"ה.

תמורה, חבל פורח ומשגשג של ארץ ישראל, שהיה בידינו כבר קרוב לארבעים שנה. הפגיעה האישית, הקהילתית והלאומית הייתה קשה ומרה. האם עדיין אפשר לראות במדינת ישראל שלב בדרך לגאולה השלמה?

תהליכים חברתיים ותרבותיים שהתחוללו בצינות הדתית תרמו למפנה בהשקפת עולמנו. לפני עשרים שנה, התפישה הגאולית מבית "מרכז הרב" הייתה, פחות או יותר, השקפת העולם הרשמית של הציבור הדתי-לאומי. היום המצב שונה לחלוטין. הפרדיגמה קרסה. אין היום תבנית אידאולוגית-רוחנית משותפת לכל בני הציבור הדתי-לאומי.

לתפישה מבית "מרכז הרב" יש עדיין השפעה אדירה במערכת החינוך וגם במחשבה של כולנו, אבל כבר אין לה בלעדיות. לצד התפישה הגאולית-לאומית, אנו מוצאים כאלו הנוטים לחסידות, לעתים בסגנון כמעט-חרדי; בקוטב השני אנו מוצאים ליברלים דתיים בעלי אוריינטציה אקדמית. מרבית הציבור ניצב באמצע, אדיש במקצת למאבקי האיתנים הללו, ואולי מחכה לראות איך ייפול דבר.

המצב הזה נוח הרבה יותר לבחינת אקסיומות היסוד של הצינות הדתית. אין זה מזעזע כמו בעבר להעלות שוב את השאלות שנדמה שפתרנו לפני ארבעים שנה: האם מדינת ישראל היא ראשית צמיחת גאולתנו? או שמא החרדים צדקו?

טל אור בני, לערם

3

בר כוכבא לא הריח: הביקורת על הציונות הגאולית

בשנות נעוריי, נערך פעם באלקנה רב-שיח בנושא יחסנו למדינה. בין הדוברים היה פרופ' אבי רביצקי. שהציג עמדה מפתיעה: הוא מוכן למסור את נפשו על הגנת מדינת ישראל, ורואה בה ערך וחשיבות; אך איננו יודע האם המדינה היא אכן חלק מתהליך הגאולה. אתה אומר את התפילה לשלום המדינה? שאלו את רביצקי השומעים הנסערים. הוא השיב: אני אומר "ראשית צמיחת גאולתנו", ומתכוון בלבי: "שבעזרת ה' תהיה ראשית צמיחת גאולתנו".

רביצקי ספג באותו ערב חרפות וגידופים. בסיום דבריו אמר: אולי בין הנוכחים כאן יהיה נער אחד שיילך לביתו ויחשוב, שמא היה משהו בדברים שרביצקי אמר. אם כך יקרה - אני מקבל עליו באהבה כל מה שספגתי הערב. עשר שנים לאחר מכן, פגשתי את פרופ' רביצקי, כשלמדתי

בחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית. הזכרתי לו את דבריו באותו ערב באלקנה, וסיפרתי לו שהיה נער כזה.

אכן, מה ששמעתי באותו ערב היה בשבילי חידוש רעיוני עצום. באותם ימים התלבטתי בשאלה, איך אפשר לדעת האם אכן מדינת ישראל קשורה בתהליך הגאולה. אולי כל השקפתנו הציונית-דתית מבוססת על טעות? מפי רביצקי למדתי לראשונה על האפשרות - שבדיעבד נראית לי מובנת מאליה - שמדינת ישראל אינה חלק מתהליך הגאולה, ובכל זאת יש לה ערך דתי.

הביקורת על הציונות הדתית הגאולית אינה ניזונה רק מן המשברים בהיסטוריה של מדינת ישראל. יסודה גם בספקות רעיוניים כבדי משקל. אלו הרואים במדינת ישראל את ראשית גאולתנו נשענים בעיקר על אמרה

מפורסמת המופיעה במסכת סנהדרין: "אמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר 'ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל'" (סנהדרין צח ע"א).

מכאן עולה לכאורה, ששגשוג חקלאי וכלכלי במדינת ישראל הוא הקץ המגולה והמיוחל.

אך כנגד הטענה הזו יש לזכור, שאין זה סימן בלעדי, אחד ויחיד, שבו מתמקדים חכמינו. מדובר באחד מאלפי אמרות ומדרשים העוסקים בגאולה. באותו דף בגמרא, חכמים שונים מציעים עוד סימני גאולה: "אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל"; "אין בן דוד בא

רבבות פתגמים ואמרות באותו נושא. אין די גם בהצבעה על מקורות המדברים על הגאולה כתהליך הדרגתי; שכן מי יתקע לידינו שתהליך זה כבר החל? הרמב"ם כתב מילים כדורבנות על ניסיון לנבא את מהלכי הגאולה: "וכל אלו הדברים וכיוצא בהן, לא יידע אדם איך יהיו עד שיהיו" (הלכות מלכים י"ב, ב). ייתכן שדבריו רלוונטיים גם לענייננו.

קשה לקבוע מסמרות בזיהוי הגאולה, עד שלא נראה את משיח בן דוד בכיסאו. עד ליום ההוא, אפשר לקוות ולייחל שמדינת ישראל היא אכן ראשית גאולתנו, אך קשה להיות בטוחים בכך.

קשה לקבוע מסמרות בזיהוי הגאולה, עד שלא נראה את משיח בן דוד בכיסאו. עד ליום ההוא, אפשר לקוות ולייחל שמדינת ישראל היא אכן ראשית גאולתנו.

עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא"; "אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל". האם כבר כלו גסי הרוח? חז"ל העמידו סימנים רבים ושונים לימות המשיח, וקשה לראות באחד מהם הוכחה בלעדית. יש המפלפלים בניסיון להבחין באופן מהותי בין דברי רבי אבא לסימני הגאולה האחרים שאמרו חז"ל. אך דומני שלא יצאו דבריהם מכלל אפולוגטיקה מפולפלת.

אי אפשר להכריע בשאלה הגורלית ביותר בהיסטוריה היהודית על סמך שני משפטים של חז"ל, הנחבאים בין

דוגמה היסטורית לספק בנוגע לזיהוי הגאולה נוכל למצוא בימי בר כוכבא. חז"ל סיפרו לנו על מחלוקת נוקבת בין חכמי ישראל בנוגע לשאלה האם הגיעה עת גאולתנו:

כאשר היה חאה רבי עקיבה את בן כוזבא, היה אומר: 'דרך כוכב מיעקב' (במדבר כ"ד, יז) - דרך כוכבא מיעקב, זה מלך המשיח! אמר רבי יוחנן בן תורתא: עקיבא, יעלו עשבים בלחייך, ועדיין בן דוד אינו בא (איכה רבה [בובר] פרשה ב; תרגום)

רבי עקיבא טען שבר כוכבא הוא המלך המשיח. רבי יוחנן בן תורתא חלק עליו בתוקף. הרמב"ם והראב"ד דנו במשמעות טענתו של רבי עקיבא; הרי לבסוף התגלה שרבי יוחנן בן תורתא צדק, ובר כוכבא אינו המשיח. כך כתב הרמב"ם בנוגע לשיקוליו של רבי עקיבא:

ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו. אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה

היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעוונות, כיון שנהרג נודע להם שאינו. ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת...

ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל - הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה או נהרג - בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו (רמב"ם, הלכות מלכים י"א, ג-ד)

מדברי הרמב"ם עולה שרבי עקיבא נהג כהלכה. הוא לא קבע שבר כוכבא הוא ודאי

המשיח, אלא שהוא "בחזקת משיח" - מעמד ביניים שיש בו ממד מודגש של ספק. אמנם, הראב"ד חלק על הרמב"ם בנושא זה:

אמר אברהם: והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא, ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא, וכיון דלא עביד הכי קטלוהו (ראב"ד שם)

הראב"ד רומז לפסוק המופיע בספר ישעיהו: "וקריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח" (ישעיהו י"א, ג). מכאן למדו חז"ל (סנהדרין צג ע"ב) שמלך המשיח יהיה ניכר בכישורי שיפוט על-טבעיים: הוא יוכל לשפוט בלי לראות בעיניו ולשמע באוזניו, אלא מתוך אינטואיציה מיידיית פלאית; כביכול, המשיח יריח את בעלי הדין, ומייד ידע מי מהם צודק.

הגמרא מוסיפה ומספרת שבר כוכבא טען שהוא המשיח, וחכמים בחנוהו באופן המתואר בפסוק, ומצאו שאינו המשיח, והרגוהו. לפי הרמב"ם, אחרי שבר כוכבא נהרג התברר שהיה "ככל מלכי בית דוד השלמים והכשרים". לעומת זאת, לפי הסוגיה בסנהדרין בר כוכבא היה משיח שקר, שחז"ל הרגוהו. הראב"ד מפנה לסוגיה זו, שממנה משתמע שחכמים אכן דורשים מהמשיח להוכיח את מעמדו בעזרת נסים פלאיים, בניגוד לדברי הרמב"ם. אך מסוגיה זו משתמע גם שרבי עקיבא טעה כאשר זיהה את בר כוכבא כמלך המשיח. וכן כתב הרב מאיר שמחה הכהן מדווינסק, שגדולי עולם טעו בנוגע לבר כוכבא (משך חכמה דברים ח', י).

וכל זה בא ללמדנו, שנחוצה זהירות גדולה באמירות בנוגע לתהליך הגאולה. גדולים וטובים מאתנו טעו בזיהוי תהליך הגאולה, ועלינו להיות זהירים ביותר כשאנו מנסים לאתר סימנים לתהליך זה. בנושא הגאולה, מוטב לטעות בזהירות-יתר מאשר בפזיזות מוגזמת.

אמנם, בניגוד מסוים למה שאמרנו כאן, קשה להכחיש את התגשמות דברי הנביאים בימינו. יהודים מכל הגלויות נתקבצו לארץ קודשנו. רחובות ירושלים מלאים בילדים ובילדות משחקים, ועל ספסליה יושבים זקנים וזקנות ומתבוננים בהמולת העיר. המחזה הפרוזאי הזה - חיי היום-יום של עיר הומה אדם - הוא הגשמת חזון הנביאים. הרב יהודה עמיטל הוא מתלמידי-תלמידיו של הרב קוק. הרב עמיטל עלה לארץ אחרי השואה. בזמן שלמד בישיבת "חברון" הירושלמית, התחבר - למורת רוחם של חלק ממוריו - לרב חרל"פ, תלמידו של הרב קוק, כשנשאל כיצד הצליח לשמור על עולמו הרוחני בתהומות התופת של השואה, סיפר שבכל אשר הלך נשא עמו ספר

קטן, שממנו שאב חיזוק רוחני ותעצומות נפש. הספר היה **משנת הרב**, תיאור תמציתי של משנת הרב קוק, שנכתב על ידי תלמידו הרב משה צבי נריה.

הרב עמיטל טוען בשנים האחרונות כי מדינת ישראל היא ודאי הגשמת חזון הנביאים; אך זוהי לכל היותר גאולה חלקית, ולא גאולה שלמה. הוא משווה את מצבנו לימי בית שני - ריבונות יהודית, בעלת ערך דתי, שאינה הגאולה הסופית והשלמה.⁴

יש כאן מקום לניסוחים שונים. האם מדובר בגאולה חלקית, שאינה מובילה בהכרח לגאולה השלמה? האם מדובר בהגשמת חזון הנביאים, שאינו קשור בהכרח לתהליך הגאולה? ואולי נסתפק בתועלת שהמדינה מביאה לחיים הדתיים, ונזנח כליל את מדידת ההיסטוריה בסרגל הגאולה? בשנים האחרונות, דוברים רבים מנסים לעצב מתוך ניסוחים אלו ואחרים השקפת עולם ציונית-דתית מתחדשת. בעמודים הבאים נרחיב את הדיבור על שני דגמים קלאסיים בכיוון זה, שהציגו רבנים מובילים בציבור הדתי-לאומי, כבר לפני עשרות שנים.⁵

4 הרב י' עמיטל, 'משמעותה הדתית של מדינת ישראל', **עלון שבות** 151, תשנ"ח, עמ' 143-137.

5 לא נתייחס כאן למודל הציוני-דתי שנמצא בהגותו של הרב ריינס. מודל זה נוסח זמן רב לפני שהוקמה מדינת ישראל, ופרשנותו המדויקת שנויה במחלוקת.

אברך גבה-קומה בארץ ישראל: גישתו של הרב סולובייצ'יק

בשנת תרצ"ה (1935) הגיע לארץ ישראל תלמיד חכם צעיר שהתמודד על משרת הרב הראשי של תל אביב. העילוי הצעיר, הרב יוסף דב סולובייצ'יק, נפגש עם הרב קוק בשנת פטירתו, והוזמן להעביר שיעור בישיבתו שבירושלים, לימים ישיבת "מרכז הרב". הוא שהה תקופה מסוימת בארץ ושב לארה"ב, לאחר שלא נבחר למשרה הנכבדה. אגדה עקשנית מספרת שהרב סולובייצ'יק לא נבחר משום שלדעת בכירי הרבנים ארץ ישראל לא הייתה בשלה לרב בלי זקן. האגדה הזו כנראה אינה נכונה, משום שאחד משומעי השיעור בישיבת מרכז הרב, תלמיד בשם ר' משה צבי נריה, תיאר כך את הרב סולובייצ'יק של הימים ההם: "אברך גבה-קומה וגבה-מצח, שחור-זקן ושחור-עיניים".⁶

הרב סולובייצ'יק עצמו סיפר שככל הנראה לא נבחר לתפקיד משום שהיה מזוהה באותה תקופה עם אגודת ישראל, ולא עם המזרחי. אך הזיהוי הזה לא שרד ימים רבים. בתחילת שנות הארבעים כיהן הרב סולובייצ'יק כחבר במועצת גדולי התורה של אגודת ישראל בארה"ב, וכי"ר

הוועד הפועל המרכזי של אגודת ישראל בארה"ב. אך לאחר שנים ספורות הוא "חצה את הקווים", עבר לתנועת המזרחי, והפך לאחד מנושאי דגלה המובהקים. בשנת 1944 התמנה הרב ליו"ר הוועד הראשי של הסתדרות המזרחי באמריקה; משנת 1952 ועד יום מותו כיהן הרב סולובייצ'יק כנשיא כבוד של "הציונים הדתיים של אמריקה". הרב סולובייצ'יק הסביר שמעברו לציונות הדתית נבע מלקחיה של השואה. יש שטענו שהרב סולובייצ'יק הושפע גם מעמדתו של דודו, הרב מאיר בר-אילן, מראשי תנועת המזרחי.

הרב סולובייצ'יק שילם מחיר יקר על תמיכתו בציונות. כך תיאר הוא עצמו את המחיר הזה:

בניתי מזבת, עליו הקרבתי לילות נדודי שינה, ספקות ופקפוקים...

יהודים כמוני ואחרים, אשר שרשיהם יונקים מן הקרקע העתיק של אבי ורבא ואשר התקשרו עם התנועה, הרי הם בבחינת יוסף, הנדרשים להקריב על המזבח את מנוחת הנפש שלהם, יחסי חברות וידידות.⁷

הרב סולובייצ'יק מצא ערך דתי במדינה ואף בסמליה.

כ א ש ר
שאלו את
הרב איזה
ערך הוא
מוצא בדגל
המדינה, הוא
השיב שאכן
איננו נוטה ביותר
לסמלים טקסיים;

אך ישנה ערוך שיהודי שנהרג אותו בבגדיו; "במילים אחרות, בגדי יהודי מקבלים קדושה מסוימת כשהם מוכתמים בדם קדוש". והלוא קל וחומר הוא כשמדובר בדגל ישראל, "שטבול בדם של אלפי צעירים יהודים שנפלו במלחמת השחרור".⁸

החיבור הציוני הידוע ביותר של הרב סולובייצ'יק הוא המאמר "קול דודי דופק". למעשה, מדובר בדרשה שנאמרה ביום העצמאות של שנת תשט"ז (1956). שמו של

המאמר הטעה רבים לחשוב כי הרב סולובייצ'יק מאמץ בו את תבנית החשיבה הגאולית, האופיינית לרב קוק. האסוציאציה לשיר השירים מתפרשת אצל רבים באופן אוטומטי בהקשר משיחי-גאולי.

אך קריאה מדויקת במאמר תבהיר עד כמה אנו משליכים כאן על הרב סולובייצ'יק את הדעות שלנו, ומעוותים את דעתו שלו. הרב סולובייצ'יק תומך בציונות בהתלהבות, אך אין בציונות הדתית שלו שום רמז משיחי. הפסוק "קול דודי דופק" שימש את הרב סולובייצ'יק כדי לתאר שש דפיקות א-לוהיות, שישה יסודות בעלי משמעות דתית המתבטאים בהקמת המדינה. מסקנתו היא שעלינו לרוץ לפתוח את הדלת לדוד הדופק, אך מאחורי הדלת לא מסתתר משיח בן דוד. מאחוריה מסתתרת רק המשימה הכבירה שהטיל עלינו ריבון העולם - לבנות את מדינת ישראל, ולקומם את העם היהודי אחרי שואתו הנוראה. אין כאן שום רמז להתרחשות גאולית כלשהי.

מהן שש הדפיקות הא-לוהיות שמצא הרב סולובייצ'יק בהקמת המדינה? שתי הדפיקות הראשונות הן הנס שבהקמת המדינה: הנס המדיני והנס הצבאי. הנס המדיני הוא הסכמתן של אומות רבות כל כך לכינונה של מדינת ישראל. גם רוסיה וגם ארה"ב תמכו בהקמת המדינה, בתמימות דעים נדירה מאין כמותה של מזרח ומערב. "נוטה אני להאמין", כתב הרב סולובייצ'יק, "שארגון האומות המאוחדות נוצר במיוחד לתכלית זו". והוסף קביעה שספק אם השתנתה ביוכל השנים שחלף מאז: "נדמה לי, שאין להצביע על שום הישג ממשי אחר על ידי האו"ם".⁹ זהו הנס המדיני שבהקמת המדינה; על הנס הצבאי למותר להכביר מילים. הנסים הללו מפנים את

7 הרב י"ד סולובייצ'יק, **חמש דרשות**, ירושלים תשל"ד, עמ' 24.
8 שם, עמ' 90-89.
9 הרב י"ד סולובייצ'יק, **דברי הגות והערכה**, ירושלים תשמ"ב, עמ' 23-24.

הרב סולובייצ'יק מבדיל עצמו מאלו הרואים במדינת ישראל של היום התגשמות כל מאוויינו. ההתבוננות הריאלית שלו במדינה מחייבת אותו להכיר בחסרונותיה בצד יתרונותיה

שהוא תלה במדינה גם תקוות נוספות. הוא קיווה שמדינת ישראל תפתח למדינה המתנהלת על פי התורה, מדינה שתרומתה ליהדות תהיה משמעותית הרבה יותר.¹² אך מה טיבה של המדינה הזו, ובמה תתרום לעולם היהודי - על זאת אין הוא מפרט.

הרב סולובייצ'יק היה מודע לכך שהשקפתו הציונית שונה מגישות אחרות המקובלות בציונות הדתית. במכתב ששלח הרב לעורך עיתון "הדואר", משה מייזלש, בשנת תשי"ז, הוא שרטט קווי יסוד של השקפתו על אודות מדינת ישראל:

ישנה דעה הלכתית שלישית, שאינה מקבילה לא לדעת שתומי העין השוללים, וגם לא לסברת ההוזים המחייבים חיוב מוחלט - עד כדי זיהוי עם התכלית העליונה של הווייתנו ההיסטורית והעל-היסטורית - את המדינה. דעה שלישית זו (שהלכה כמותה בכל מקום), אני מרשה לעצמי לנחש, תחייב את המדינה ותוקיר

תקומתה והתמדתה מתוך חיבה והתמכרות, אבל לא תפריז על ההערכה יותר מדי עד כדי גלוריפיקציה והאלהה.¹³

הרב סולובייצ'יק מבדיל עצמו מאלו הרואים במדינת ישראל של היום התגשמות כל מאוויינו. ההתבוננות הריאלית שלו במדינה מחייבת אותו להכיר בחסרונותיה בצד יתרונותיה. הספר **חמט דרשות** הוא אוסף נאומים ודרשות שנשא הרב בכינוסי תנועת המזרחי. בדרשות הללו אפשר למצוא התקפות רבות על מנהיגי המדינה החילוניים. הרב סולובייצ'יק לא היסס גם להשמיע, בהזדמנות אחרת, את ההצהרה הבאה:

גם השעבוד למדינה יכול ליהפך לעבודה זרה. אפילו אם יבואו כל גדולי עולם שאחתום כי כל נאמנותי הבלתי מסויגת נתונה למדינה, שהיא כיום האידיאל העליון ביותר ליהודים - לא אתן ידי לכך בשום פנים ואופן... השתעבדות אחת בלבד יש לנו, והיא להקב"ה ולתורה.¹⁴

כדי להבין את יחסו של הרב סולובייצ'יק למדינה, צריך לפרוק מעלינו מטענים תיאולוגיים. הרב סולובייצ'יק אינו משלב את המדינה במבנה מטאפיזי מורכב ומשוכלל. בעיניו, הקמת המדינה היא אירוע היסטורי, שיש לשפוט אותו בהתבוננות ריאלית. מדינת ישראל טובה ונחוצה לא בגלל השערות על אודות תהליך הגאולה, אלא בגלל מה שרואים בעין: יותר טוב ליהודים עם מדינה מאשר בלי מדינה. גישתו של הרב סולובייצ'יק מתווה בפנינו נתיב לציונות דתית פשוטה.

מבטנו למדינת ישראל, כאתגר המרכזי העומד בפני העם היהודי לאחר השואה.

לקיום מצוות יישוב הארץ, הדורשת גם ריבונות יהודית בארץ הקודש.¹¹

שאר ארבע הדפיקות אינן מבטאות השגחה א-לוהית בהקמת המדינה, אלא את התרומה של המדינה ליהדות ולעם היהודי. כאן מנה הרב סולובייצ'יק את שמיטת הקרקע מתחת לתיאולוגיה הנוצרית, את חיזוק הזהות היהודית ברחבי העולם, את ההכרה בכך שדם יהודי אינו הפקר, ואת קליטת העולים הנמלטים מרודפיהם. "לו קמה מדינת ישראל לפני השואה", כתב הרב סולובייצ'יק, "מאות אלפי יהודים היו ניצולים מתאי הגז והכבשנים. פלא המדינה בושש קצת לבוא, ובעטיו של איחור פעמיו הוצאו להריגה אלפים ורבות מישראל".¹⁰

אך חשוב לשים לב שאין בדבריו של הרב סולובייצ'יק על המדינה כל משמעות משיחית. אפילו כאשר הרב הזכיר, בדפיקה השישית, את העלייה לארץ, הוא לא דיבר על "קיבוץ גלויות", מושג המעלה אסוציאציות משיחיות, אלא על מקלט לפליטים. הרב סולובייצ'יק לא דיבר על "אתחלתא דגאולה" או על "ראשית צמיחת גאולתנו". הציונות הדתית של הרב סולובייצ'יק מבוססת על התבוננות ריאלית במדינה, ועל הכרה בתרומתה העצומה ליהודים וליהדות. עצם הישיבה בארץ ישראל, כינון ריבונות לאומית יהודית, מתן הגנה ומחסה לכל יהודי, האפשרות לחיות בין יהודים ולפתח תרבות יהודית - כל אלו הם הבסיס לציונות הדתית של הרב סולובייצ'יק.

במקומות אחרים הוסיף הרב סולובייצ'יק עוד נימוקים למשמעות הדתית-רוחנית של מדינת ישראל, מעבר לאותן שש דפיקות. הוא דיבר, למשל, על המדינה כאמצעי

במקומות מסוימים משתמע מדברי הרב סולובייצ'יק

10 שם, עמ' 29-28.

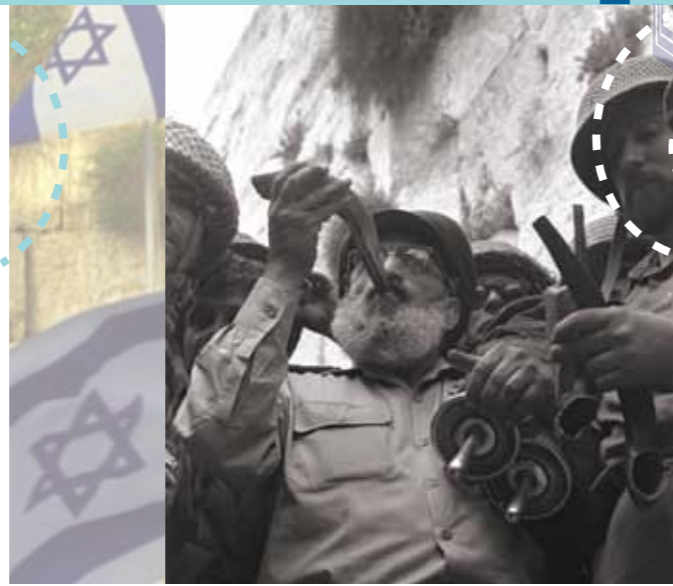
11 **חמט דרשות**, עמ' 88. בנוגע לממד הריבונות במצוות יישוב הארץ, עיין: ר' צדוק הכהן, **דברי סופרים**, סימן יד; **ישועות מלכו** יורה דעה, סימן סו; **ציץ אליעזר** חלק ז, סימן מח, אורחות המשפטים פרק יב.

12 **דברי הגות והערכה**, עמ' 53-52, 90.

13 תרגום של המכתב לאנגלית התפרסם ב Community, Covenant and Commitment, Jersey City NJ 2005, pp. 163-166.

14 הרב י"ד סולובייצ'יק, **על התשובה**, ירושלים תשל"ה, עמ' 142.

לפי השקפתו של הרב גורן, למדינת ישראל יש ערך דתי עצום, ונודע לה מקום מיוחד בהיסטוריה היהודית. ובכל זאת, אין היא חלק הכרחי מתהליך הגאולה

חזן חבינדר, לעמ

אבי אוחיון, לעמ

גופייה חדשה ביום העצמאות: גישתו של הרב גורן

הרב גורן סיפר שעל הנושא הזה התווכח פעם עם הרבי מלובביץ' עד ארבע לפנות בוקר, ולא הצליחו לשכנע איש את רעהו.

לכאורה, משתמע מכאן שהרב גורן ראה את מדינת ישראל כחלק מהעידן המשיחי. אך הרב גורן הוסיף וחייד את עמדתו. הוא טען, בעקבות דיוק בירושלמי, שיכולה להיות תקופת ביניים, אחרי תום הגלות ולפני העידן המשיחי.

לדעתו, כך יש להגדיר את מדינת ישראל של היום:

מדינת ביניים יהודית עצמאית בא"י, שפירושה, כי כבר יצאנו מעידן הגלות, אבל טרם נכנסנו לתקופה המשיחית.¹⁹

לפי השקפתו של הרב גורן, למדינת ישראל יש ערך דתי עצום, ונודע לה מקום מיוחד בהיסטוריה היהודית. ובכל זאת, אין היא חלק הכרחי מתהליך הגאולה.

הרב גורן ניסה להשיב על ידי ניתוח המאפיינים של התקופה המשיחית. הוא מנה חמישה מאפיינים כאלה: א. שחרור ארץ ישראל מידי זרים. ב. ריבונות יהודית. ג. קיבוץ גלויות. ד. הקמת הסנהדרין. ה. בניין בית המקדש.

לנו חסרים שניים מבין חמשת המאפיינים הללו. בית המקדש עדיין לא נבנה, והסנהדרין לא הוקמה. הרב גורן הזכיר את ניסיונו של הרב מימון לחדש את הסנהדרין, בהסתמך על השיטה שאפשר לחדש את הסמיכה בהסכמת כל חכמי ישראל. "אולם התברר", העיר הרב גורן, "שלאסוף את כל חכמי ישראל ביחד, שהם יסכימו להסמך חכמים אחרים, יותר קשה מלהביא את המשיח".¹⁸

מכיוון שרוב המאפיינים של התקופה המשיחית כבר התגשמו, אמר הרב גורן, ברור שנסתיימה תקופת הגלות.

18 שם, עמ' 472.

19 שם, עמ' 475.

מה הייתה השקפתו הציונית-דתית של הרב גורן? מדוע ראה ערך דתי חשוב כל כך במדינת ישראל, והקדיש לה את חייו? במאמר שכתב בנושא הזה, הציג הרב גורן השקפה מקורית.¹⁶ בניגוד לרב סולובייצ'יק, הרב גורן סקר בהקשר זה את כל מהלך ההיסטוריה היהודית, ותיאר את תפקידה של המדינה כשלב מיוחד בתולדות עם ישראל. בדרך כלל, אלו הנוקטים בפרספקטיבה הזו עושים זאת כדי לשבח את מדינת ישראל בתוך תהליך הגאולה. אך עמדתו של הרב גורן הייתה שונה.

הרב גורן חילק את ההיסטוריה היהודית לשלוש תקופות: תקופת הבית הראשון והשני, תקופת הגלות והתקופה המשיחית. הוא העלה לדיון את השאלה הבאה: "אם עדיין חיים אנו בתקופת הגלות, היא התקופה ההיסטורית השנייה, או שנכנסנו לעידן היסטורי ונבואי אחר?"¹⁷

ביום העצמאות הראשון של מדינת ישראל, הרב הצבאי הראשי, שלמה גורן (אז: גורונצ'יק), עבר לפני התיבה. הרב גורן פתח את תפילת ערבית בברכת "שהחיינו" נרגשת. אחד המתפללים ניגש אליו ושאל בזעם: "מה פתאום שהחיינו?!". "זה בסדר", אמר לו הרב גורן; "יש לי גופייה חדשה".¹⁵

הרב גורן נותר חקוק בזכרונו כאחד מגדולי הרבנים של הציונות הדתית. בתור הרב הצבאי הראשי, הרב הראשי של תל אביב, ולבסוף - הרב הראשי לישראל, הוא הטביע את חותמו על המדינה במשך שנות דור. כולנו זוכרים את תמונתו של הרב גורן תוקע בשופר ליד הכותל המערבי ביום שחרורו, כ"ח באייר תשכ"ז. רבים מתייחסים לאירוע זה כרגע מכונן של עמדתם הרוחנית ויחסם הרגשי כלפי מדינת ישראל.

15 ראה: ש' כ"ץ, 'הרבנות הראשית ויום העצמאות', בתוך: א' ורהפטיג וי' כ"ץ (עורכים), 'הרבנות הראשית לישראל - שבעים שנה לייסודה ב, ירושלים תשס"ב, עמ' 847, הערה 48.

16 הרב ש' גורן, 'מדינת ישראל לפי חזון הנבואה וההלכה', תורת המדינה, ירושלים תשנ"ו, עמ' 465-475.

17 שם, עמ' 468.

באחד מזכרונות הילדות המוקדמים שלי, אמי ואני מסתובבים בחנויות בטבעון ומחפשים סביבון לחנוכה. המוכרים המנוסים מציגים בפניי סביבונים שונים, אך אני מסרב להם בתוקף: "רוצה סביבון מעופרת יצוקה!". במילים אחרות: אני רוצה בדיוק את הסביבון שעליו כתבו שירים. ואם לא - אז כלום. מה לעשות, ובטבעון לא היו סביבונים מעופרת, בין אם יצוקה ובין אם לאו.

אינני זוכר איך נגמר המעשה ההוא. מן הסתם שיחדו אותי בסופגנייה. אבל מאז אני מכיר היטב את הנטייה הנפשית הזו. אני מזהה אותה אצל הפוצ"דים. הם רוצים את

מאשר הציונות הדתית הגאולית. אני מסכים: מדינת ישראל היא רק מסגרת אדמיניסטרטיבית. אין קדושה בלשכתו של מנכ"ל משרד הפנים, ואפילו לא בלשכת הרמטכ"ל. אך מדינת

ישראל היא המסגרת שדרכה מבטא עם ישראל את קיומו הלאומי. אם ננקוט במינוחים של הרב סולובייצ'יק, נאמר כי במדינת ישראל מתבטאת היום "ברית הגורל" הלאומית שלנו.

כאשר מדינת ישראל נמצאת גם בארץ ישראל, הרי שערכה גדול עוד יותר. אך ערכה של המדינה אינו נגזר רק ממצוות יישוב הארץ. המדינה היא קודם כל ביטוי לקיומו של העם. יכול להיות שבעוד אלף שנים לא יהיו מדינות בעולם, ואז נוכל גם אנחנו לוותר על מדינתנו. בינתיים, עמים חיים דרך מדינות. קיום לאומי משמעו תרבות עצמאית, יכולת הגנה עצמית, שלטון עצמי. בעולם של היום, בשביל כל אלו צריך מדינה.

מנהיג חרדי, הרב מיכאל דב וייסמנדל, אמר פעם לאחד ממנהיגי התנועה הציונית: "ויתרתם על דת עולמית, בשביל לקבל איזו פראגואי"²⁰. לו הייתי יכול לדבר עם הרב וייסמנדל, הייתי אומר לו שבזכות ה"פראגואי" הזו, עם ישראל חי. לולא מדינת ישראל, אין לי ספק שמספר היהודים המכירים ביהדותם היה קטן לאין שיעור. יהודי שרואה עצמו חלק מעם ישראל, יהודי המחויב לעמו, צריך להיות מחויב גם למדינתו.

20 על פי: א' גיטלין, יהדות התורה והמדינה, ברוקלין תשי"ט, עמ' 39.

מדינה מעופרת יצוקה: מול הפוצ"דים

כל אופנה אמריקנית מגיעה לישראל באיחור של עשר שנים; וכל אופנה ישראלית חילונית מגיעה לדתיים באיחור דומה. החל משנות התשעים של המאה העשרים, הפוסט-ציונים כובשים עמדות מפתח בציבור החילוני. בשנים האחרונות אנחנו מתוודעים לגרסה הסרוגה של הפוסט-ציונים: אנשי הפוסט-ציונות-דתית. להלן: פוצ"דים.

הפוצ"דים הופיעו עוד לפני ההתנתקות; אך העקירה מגוש קטיף העניקה לגישתם תנופה ולגיטימציה. הפוצ"דים קושרים את ה"ממלכתיות" של ה"דור הישן" עם בורגנות, עסקנות ופשרנות. לדבריהם, החרדים צדקו ביחסם למדינה. בדרך כלל, אורח החיים של הטוענים כך אינו חרדי. הם דוגלים באקטיביות ולא בסתגרות. אך הם טוענים שהמדינה אינה אלא מסגרת חילונית אנטי-דתית, ואולי אף אנטי-יהודית. הקיצוניים מביניהם טוענים שיש לנתץ אותה, ולבנות הכול מחדש.

אני משער, שהפוסט-ציונות-דתית היא פעמים רבות ריאקציה להיפר-ציונות-דתית. היו רבים שציפו לראות מלאכים מפזזים במשרד ראש הממשלה, ונכזבו; חלק מביניהם יטענו שהם רואים שם עכשיו שדים מרקדים ובני

לילית. ציפיות מוגזמות מובילות לאכזבה מופרזת. אישה חכמה שאלה אותי פעם: למה דווקא ההתנתקות הובילה אנשים למסקנה שהחרדים צדקו? האם לפני ההתנתקות הם לא ידעו שהמדינה עושה גם דברים רעים? מה נשתנה?

אכן, גם לפני ההתנתקות המדינה לא הייתה מושלמת. רחוק מזה. במדינת ישראל של היום יש פשע, אלימות, בורות, שנאת הדת ושנאת איש לרעהו. היו כאלו שהתופעות הללו הובילו אותם לייאוש מהמדינה עוד לפני ההתנתקות. אך בעיני רבים, דווקא ההתנתקות מתנגשת באופן חזיתי עם המבנה האמוני שלתוכו הם שיבצו את כל תולדות המדינה. אם אנו מניחים שתהליך הגאולה נמצא באופן כללי במגמת התקדמות, ואם אנו מניחים שהסממן הבולט ביותר של הגאולה הוא שליטה יהודית בארץ ישראל - הרי שעקירת יישובים יהודיים מן הארץ מהווה סטייה מן הדרך, שקשה מאוד לעכל אותה. אפשר לחזור להסברים בדבר הירידות הזמניות ואיילת השחר הנכסית ונגלית, אבל יש אנשים שמרגישים שזה כבר לא מספיק.

הגישה הפוסט-ציונית-דתית רחוקה ממני הרבה יותר

המדינה שעליה כתבו שירים; ואם לא - אז כלום. ובדרך כלל, כשאומרים "הכול או כלום", מקבלים כלום.

אנחנו בוגרים מספיק כדי להתבונן במדינה בעיניים פקוחות. מדינת ישראל של היום היא הרבה פעמים בינונית ואפרורית. אך המסקנה מהניתוח הזה אינה שעלינו לזנוח את המדינה, אלא שעלינו לטפח אותה. אנחנו חייבים לדאוג לכך שמדינת ישראל תהיה מקום טוב יותר. זניחת המדינה היא תגובת "ברוגז" ילדותית.

הבה נתבונן במדינה בעיניים פקוחות. נאמר שאין לה כל קשר לגאולה. היא בסך הכל הביטוי המדיני של עם ישראל

בארץ ישראל. האם אין די בזה כדי לתבוע מאתנו מסירות ומעורבות? למדינה יש משמעות דתית, גם אם מצמצמים את הממד הגאולי המתבטא בה. בלי מדינת ישראל, נראה שהעם היהודי היה מצטמק לאין שיעור. מדינת ישראל היא המקום היחיד בעולם שבו היהודים מתרבים. היא המקום היחיד בעולם שבו מדברים ברחוב בעברית. מדינת ישראל מהווה מוקד לזהותם היהודית של מיליוני יהודים לא-דתיים ברחבי העולם. מדינת ישראל אפשרה את קיבוץ הגלויות הגדול בהיסטוריה היהודית. במדינת ישראל יש יותר לומדי תורה מאשר אי-פעם בהיסטוריה היהודית.

האם מישהו מאתנו מעדיף לחיות בצרפת? האם מישהו מאתנו מתגעגע לממלוקים? כדי להיות ציוני דתי לא צריך להתעמק בתורת הנסתר או בסודות ההיסטוריה, ואפילו לא בספרי רבותינו. מספיק לפתוח עיניים.

אומרים: מנהיגי המדינה הם רשעים וכופרים. אינני רוצה לחלק ציונים, וודאי שלא לחלק תארים מעין אלו. אבל אין ספק שחלק גדול ממנהיגי המדינה כיום

רחוקים מאוד מדמות המנהיג שאני הייתי מצפה לראות ליד ההגה. יש הטוענים שזוהי סיבה מספקת להסתייג מן המדינה. על הטיעון הזה אשיב בשלוש תשובות.

ראשית, אין לזהות את המנהיג עם המדינה. מדינת ישראל חשובה ממנהיגיה.

שנית, במאה העשרים ואחת, השפעת המנהיג היא הרבה פחות דרמטית ממה שמקובל לחשוב. הכוח מתפזר בין מוקדי שליטה רבים. לפעמים כותבי הטוקבקים באינטרנט

משפיעים לא פחות מאשר עורך העיתון. מנהיגי המדינה מולכים אותה לעתים לכיוונים שליליים, אך בדרך כלל חלק גדול מאוד בציבור תומך בכך, והמנהיגים בסך הכול פועלים לפי רוח העם. המחשבה שרק המנהיגים אשמים היא אשליה מתוקה. העם הוא האשם. זהו העם שלנו, ואת העם אי אפשר להחליף.

לפעמים נדמה לי, שחלק מהפוצ"דים אכן היו רוצים בסתר לבם להחליף גם את עם ישראל. הצעה מפתה כזו הציע הקב"ה למשה רבנו אחרי חטא העגל. משה סירב. אלינו הקב"ה כלל לא פנה, כך שהאפשרות אינה עומדת כלל לפתחנו. בין אם הוא לרוחנו ובין אם לא, זהו עם ישראל: הוא קורא ידיעות אחרונות, וצופה בערוץ 2, וברובו אדיש למדיי לענייני יהדות ורוח.

גם ה"ממלכתיים" הקיצוניים וגם הפוצ"דים הקיצוניים נוטים להתכחש לדמותו הריאלית של עם ישראל. אלה טוענים שעם ישראל של ימינו הוא קדוש ונשגב, וביטוי הלואמי הוא במדינה הקדושה; ואלה טוענים כנגדם, שעם ישראל של ימינו הוא קדוש ונשגב,

והמדינה מסלפת את רצונו האמיתי. אך האמת היא שעם ישראל של ימינו אינו חי"י קדושה ושגב. עם ישראל רחוק כיום ממצבו האידיאלי, שעליו כולנו חולמים. אך אין לנו עם אחר. זהו עם ישראל, וזוהי מדינתו.

שלישית, אני פותח את ספרי הנביאים והכתובים, ומעיין גם בספרי ההיסטוריה של ימי בית שני. אני חושב שאפשר לומר בוודאות, שכל המנהיגים הפוליטיים של מדינת ישראל כיום הם פחות מרושעים מרוב המלכים בימי הבית

למדינה אין לה כל קשר לגאולה. היא בסך הכל הביטוי המדיני של עם ישראל בארץ ישראל.

הקמת המדינה והישרדותה הן נס. אני מודה על הנס הזה לקב"ה בכל פעם שעוברת בי המחשבה הזו

הראשון והשני. חז"ל הכירו בחשיבות של מלכות ישראל, גם כשהיא איננה מושלמת. הרמב"ם בהלכות חנוכה כותב שאנו חוגגים בחנוכה את ההישג המדיני של המכבים: "חזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה, עד החורבן השני" (הלכות חנוכה ג, א). מלכות החשמונאים לא הובילה לגאולה השלמה. יתר על כן: רוב מלכי בית חשמונאי נטו לצדוקים, ולא נשאו חן בעיני חז"ל. ובכל זאת, אנו חוגגים ברוב שמחה את תקופת מלכותם: הריבונות היהודית האחרונה בארץ ישראל, עד לשנת ה'תש"ח. אין הצדקה לשפוט את הריבונות היהודית העכשווית ביתר חומרה מששפט הרמב"ם את הריבונות היהודית של החשמונאים.

בני מוריס נחשב לאחד ממנהיגי "ההיסטוריונים החדשים" במדינת ישראל. מוריס, לשעבר סרבן שירות ב"שטחים", ידוע בעיקר בשל הטענה שהערבים לא ברחו מארץ ישראל בתש"ח, אלא גורשו. אותו מוריס כתב ספר מקיף על תולדות הסכסוך הישראלי-ערבי. לאורך מאות רבות של עמודים מסביר מוריס מדוע הדברים קרו כפי שקרו: למה, למשל, אין זה מפתיע כלל שצה"ל הקטן ניצח את צבאות ערב במלחמת העצמאות. אחרי יותר משש מאות עמודים של הסברים, בעמוד האחרון של ספרו, מוריס כותב את המשפט המדהים הבא:

מסביב דורה

אפשר לתלות כל אחד מן הנצחונות בגורמים ממשיים ברורים. אבל בראייה כוללת אפשר לומר על המפעל הציוני, שהצלחתו לא הייתה פחות מגדר נס.²¹

אפילו למוריס אין ספק: הקמת המדינה והישרדותה הן נס. אני מודה על הנס הזה לקב"ה בכל פעם שעוברת בי המחשבה הזו; ובעיקר, ביום העצמאות, שבו אנו אומרים הלל ברננה, בתודה על הנס הגדול.

אבל הכרה בנס אינה קשורה כלל אל ראיית המדינה כחלק מתהליך הגאולה. הקב"ה גמל עמנו חסד, וסייע לנו להקים את מדינת ישראל ולשמור עליה. אך אינני מתיימר לפענח את צפונותיו של הקב"ה, ולדעת מהן תוכניותיו לעתיד. אני מאמין שלהקמת מדינת ישראל היה ערך דתי עמוק. האם זהו השלב הראשון בתהליך גאולת ישראל? הלוואי. אני מייחל לכך בכל לבי. אך אינני יודע זאת.

האמת היא, שגם לייש חלומות בנוגע למדינה. מדינת ישראל של היום היא לברכה ליהודים וליהדות; אבל היא יכולה להיות הרבה יותר. החלומות שלי אינם נוגעים לתהליך הגאולה, שאינני יודע עד כמה הוא תלוי בנו. על מה אני חולם? מדינת ישראל היא המקום היחיד בעולם שבו יש לנו הזדמנות לפתח את השקפת העולם האמונית וההלכתית שלנו, ולהחיל אותה על כל תחומי החיים. אני חולם על

21 ב' מוריס, קורבנות - תולדות הסכסוך הציוני-ערבי, תל אביב תשס"ד, עמ' 644.

7

תשובה לסבא חיים

עובדה פסיכולוגית: אני עצוב ביום הזיכרון, ונרגש ביום העצמאות. בדפים הקודמים ניסיתי לתרגם את הרגשות הללו למינוחים רעיוניים. אבל בתוך לבי אני יודע שנקודת המוצא שלי היא הרגש הזה, הקודם לתובנות הפילוסופיות וההלכתיות. ובתוך לבי אני משיב לסבא חיים: בן-גוריון צדק.

אני מאמין שלמדינת ישראל יש משמעות דתית, גם אם אינה בהכרח חלק מתהליך הגאולה. אני מאמין שיהודי החי במדינה ומתבונן בה בעיניים פקוחות, יכיר בחשיבותה וירכוש כלפיה אהדה ואמון, בלי צורך בהסברים מטאפיזיים או אידאולוגיים מסובכים. כי זו המדינה שלנו.

ביחסי למדינה יש מן הפטריוטיות הטבעית שכל עם חש כלפי מולדתו. אך יש בו גם מעבר לזה. יש בו הכרה בתרומה האדירה של מדינת ישראל לקיום היהודי. יש בו הכרה בכך שקשה לדמיין את היהדות במאה העשרים ואחת ללא מדינת ישראל. יש בו הכרה בכך שמדינת ישראל פתחה עידן חדש בתולדות היהודים והיהדות. מדינת ישראל, כמוה ככל מדינה, היא רק מסגרת; אך היא מסגרת חסרת תחליף. גם אם מדינת ישראל אינה אתחלתא דגאולה, היא אתחלתא דתקווה. המדינה מזמנת לנו הזדמנויות דתיות אדירות ואתגרים רוחניים עצומים. רק בנו תלוי האם נעמוד בהם.

מדינה שבה הצבא והכלכלה, משרד החוץ ומשרד הפנים - כולם יתנהלו על פי היהדות. אז נוכל לחיות חיים פרטיים וציבוריים שלמים לאור התורה.

זהו חלום רחוק, אבל הגשמתו יכולה להתחיל עכשיו. כבר עכשיו אנחנו נאבקים על דמותן של המדינה והחברה. דוגמה מובהקת למהלך כזה אני מוצא בפעולתו של חנן פורת, אשר בכהונתו כיו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט הוסיף לספר החוקים הישראלי את הציווי "לא תעמוד על דם רעך". ח"כ יוסי ביילין זעם: "אין פה מילה אחת שאני יכול להסכים אתה!". ח"כ חגי מרום תהה על השם המקראי: "אני לא רואה למה צריך לקבוע שם כזה בכלל". אך החוק נחקק, והוא מפאר את ספר החוקים של המדינה היהודית. זה אינו חוק דתי במובן המקובל, שהרי אינו כופה כל פולחן דתי; זהו חוק ישראלי, שעוצב על פי ערכי היהדות ותורת ישראל. מי ייתן ואליו יצטרפו עוד חוקים רבים הדומים לו.

האהדה שלי למדינה אינה מותנית בהתגשמות החזון הזה. אך חלום מדינת התורה מוסיף לגישה הציונית שלי מטען רגשי נכבד. רק מדינת ישראל יכולה להיות זירה למאבק

על מדינת התורה, על התגשמות התורה במלואה בארץ ישראל. זהו חלום שאינו גאולי, אך הוא נשגב ונאצל ותובעני. כל

צעד קטן שאנו עושים בכיוון הזה מקרב אותנו לחזון של חיים יהודיים שלמים בארצנו.

מעמדה הדתי של מדינת ישראל - סיכום

- ❁ במשך שנים רבות האמינו אנשי הציונות הדתית שמדינת ישראל היא אתחלתא דגאולה.
- ❁ מאורעות השעה מעוררים ספק בקרב רבים, האם אכן המדינה קשורה בהגשמת החזון הגאולי. מעבר לכך, ישנם ספקות עקרוניים בנוגע ליכולתנו לזהות בוודאות את תחילת הגאולה.
- ❁ עקב ספקות אלו צומחת הפוסט-ציונות-דתית, המזלזלת בערכה של המדינה.
- ❁ יש דרך ביניים בין הציונות הגאולית לפוסט-ציונות-דתית: אמונה בערכה של המדינה גם בלי קשר לתהליך הגאולה. בדרך זו בחרו רבנים גדולים, ביניהם הרב סולובייצ'יק והרב גורן. הרמב"ם מדבר על ערכה הגדול של מלכות ישראל, גם אם אינה מושלמת וראשיה אינם צדיקים. מדינת ישראל של ימינו חיונית להישרדות עם ישראל ולזהות היהודית.
- ❁ רק במדינת ישראל אנו יכולים לחלום על הגשמת חזון מדינת התורה. גם אם איננו יודעים האם המדינה היא אתחלתא דגאולה, אנו יודעים שהיא אתחלתא דתקווה.

ב. חובת הציית לחוקי המדינה ולפקודות הצבא

הרב האסטרונם ודינא דמלכותא: התוקף ההלכתי של חוקי המדינה

ראש ישיבה, רופא ואסטרונם; זו אינה התחלה של בדיחה, אלא תיאור כישוריו של האמורא שמואל. שמואל היה בעל ידע מופלג ברפואה ובמהלכי גרמי השמים. אך קודם כל הוא היה ראש ישיבה, ומגדולי חכמי ישראל במאה השלישית למניינם. לו חי היום, היו קוראים לו רשכבה"ג מוהר"ר הרה"ג שמואל שליט"א; כיוון שחי בתקופה פחות אובססיבית, קראו לו פשוט "שמואל".

ומה שבא בהשאלה מדינא דמלכותא... יש מבוכה רבה בין הפוסקים בעניין זה וסתירות רבות, דלפעמים הרימו דגל המלוכה עדי מרום, ולפעמים השפילו עד לעפר, ולא ראיתי שום אחד מהמחברים שיאמר בזה דבר ברור ויסוד חזק.²²

המחלוקת החשובה ביותר בין הפוסקים בהקשר דיוננו כאן מופיעה בדברי הר"ן במסכת נדרים (כח ע"א). הר"ן העלה את השאלה מה מקור התוקף של דינא דמלכותא; מדוע לפי ההלכה אנו מחויבים לציית לדין המלכות. הוא כתב בשם התוספות, שדינא דמלכותא דינא משום שהארץ שייכת למלך, והוא יכול לאיים על האזרחים בגירוש אם לא יקבלו את חוקיו ומצוותיו. לאור זאת כתב הר"ן שהכלל "דינא דמלכותא דינא" אינו נוגע לשלטון יהודי בארץ ישראל, משום שארץ ישראל אינה שייכת למלך, אלא לעם ישראל כולו.

חכמינו העלו גם נימוקים אחרים לתוקפו ההלכתי של חוקי המדינה ולפקודות הצבא. הרב חיים נבון.

דינא דמלכותא. הנימוקי יוסף (יבמות טז ע"א ד"ה גרסי). טען שבני הארץ עצמם קנויים למלך מן הרגע שכבש את ארצם במלחמה; והמלך מרשה להם לשבת בארץ על תנאי שאם לא יקיימו את מצוותיו יוכל למכרם לעבדים. הרשב"ם (בבא בתרא נד ע"ב ד"ה והאמר) כתב שכל תושבי המדינה מקבלים על עצמם מראשית את חוקי המלך, וזהו מקור התוקף של דינא דמלכותא. הגאונים העלו הצעה אחרת:

תפלה בעד שלום הקיסר ירה עם שלום משפחתו הרמה הזנות תשועה למלכים, וממשלה לנסיכים, מלכותו מלכות כל עולמים; הפוצה את דוד עבדו מחזרה רעה. הזנות בים דרך ובמים עזים נתיבה, הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם ויגדל וינשא את אדוניו אבי המדינה

הקיסר **נִיקָאָלִיָא אֶלֶקְסַאנְדֶּרְוִיטֶשׁ** השני קיסר למדינות רוסיה ומלך למדינת פולין ירום הודו, עם הגבירה הקסריה המלכה הזניצבת לימינו ביקרת התפארתה **אֶלֶקְסַנְדְּרָא טֵעֲאֶדְאָרְאוֹנָא** עם אחיו היקר והנשא יורש העצר **מִיחָאֵיל אֶלֶקְסַאנְדֶּרְוִיטֶשׁ**

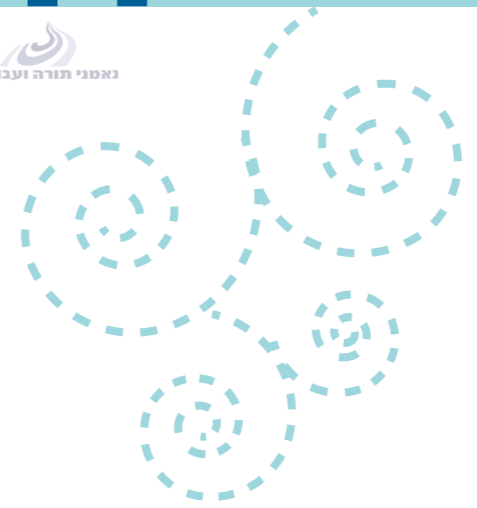
עם כל משפחות הקיסר הרמה והנשאה: מלך מלכי המלכים ברוחמיו יחיהו וישמרו ומכל צרה ויגון ונזק יצילהו ויבדיר עמים תחת רגליו ויפיל שונאיו לפניו ובכל אשר יפנה יצליחו. מלך מלכי המלכים ברוחמיו יתן בליבו ובכל כל יועציו ושוריו רחמנות לעשות טובות עם כל עמיו ועם כל ישראל. בימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציין גואל. וכן יהי רצון ונאמר אמן.

מתוך מחזור לפסח, תרס"א

החכם **סופר** (חושן משפט סימן מד) ציין שלפי החכמים החולקים על הר"ן, ומוצאים נימוק אחר לתוקפו של דינא דמלכותא, אין סיבה לחלק בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם. לפי חכמים אלו, גם לשלטון יהודי בארץ ישראל יש סמכות מכוח "דינא דמלכותא". וכן משתמע שפסק **השולחן ערוך** (חושן משפט שס"ט, ו), שגם בשלטון יהודי שייך הכלל "דינא דמלכותא דינא", וממילא יש חובה לציית לחוקי.

מקור אחר לתוקף ההלכתי של חוקי המדינה הוא דין תקנות הקהל. הגמרא קובעת שבני העיר יכולים לתקן תקנות בנוגע למסחר ולתעסוקה, ואף לקנוס את העובר על תקנתם (בבא בתרא ח ע"ב). שוב, מדובר בקביעה קצרה ולקונית, אשר בימי הביניים השלכותיה המעשיות היו אדירות. בקהילות ישראל נוסדה מערכת מסועפת של תקנות מקומיות, אשר שאבו את תוקפן מסמכות זו. לכאורה פשוט הוא שלגופים הנבחרים במדינת ישראל יש סמכות לחוקק חוקים גם מדין תקנות הקהל.

²³ **אבן האזל** (הלכות נזקי ממון ח', ה) דייק ברש"י (גיטין ט ע"ב) שלמדים את דין סמכותה של המלכות מכך שבני נח נצטוו על דינים. הדבר **אברהם** (חלק א סימן א) דייק מרבנו יונה שלמלך יש סמכות מדין הפקר ב"ד הפקר. גם **החתם סופר** כתב שדינא דמלכותא הוא דין יסודי ועצמאי (אורח חיים סימן רח; חושן משפט סימן מד). המב"ט זיהה בין "דינא דמלכותא דינא" לבין "משפט המלך", המופיע בספר שמואל, שאותו נזכיר להלן; גם לדעתו דינא דמלכותא דינא הוא כלל יסודי של ההלכה (**קריית ספר** הלכות גזילה פ"ה). וכן משמע גם מדברי הבית יוסף בשו"ת **אבקת רוכל** סימן מז. וכן כתב בשו"ת **מלכי בקודש** ג, סימן ב, סעיף א.

וכך הכריע למעשה הרב שאול ישראלי, מבכירי הפוסקים בתחום הלכות מדינה, שלחוקי מדינת ישראל של ימינו יש תוקף מדין "משפט המלך":

פמעטה יוצא שכל המינויים הממלכתיים שייעשו בישראל בדרך של בחירות שבהן יכריע רוב העם, יהא להם תוקף וסמכות. ומסתבר לפי עניות דעתי, שכשם שיכולים למנות איש אחד כראש ושופט, כמו כן אפשר למנות מועצה שביחד יהיו לה הסמכויות הללו. לפי זה נראה כי מועצת ממשלה שתיבחר בדרך של בחירות נכונות, יהא לה סמכות בכל מה שנוגע להנהלת האומה, כאותה סמכות שהיה למלך ישראל (עמוד הימיני סימן ז סעיף ח).

מסים; גיוס בכפייה של חיילים, פקידיים בכירים, משרתיים ונשים; הכרזת מלחמה; החרמת רכוש; הענשת מורדים; הענשת רוצחים שיצאו זכאים בדין מסיבות טכניות. חכמי ישראל נחלקו האם למלך יש גם הסמכות לחוקק חוקים ותקנות בנושאים מגוונים הקשורים בהנהגת הציבור.²⁵ הרב קוק טען שלמלך ישראל יש סמכות ב"כל דבר כללי הנוגע לאומה" (**משפט כהן** סימן קמד).

"משפט המלך" הוא מקור התוקף היסודי של שלטון יהודי בארץ ישראל. אמנם, לכאורה בכל מקרה אין לזה שייכות לדורנו, שהרי אין לנו מלך, אלא משטר דמוקרטי. אך כבר היו שטענו שדין מלך יכול לחול גם על מוסדות שלטון אחרים, בהעדר מלכות. כך כתב ר' מנחם המאירי:

יש להודות שקביעה זו שנויה במחלוקת מבחינה הלכתית וגם רעיונית. המחלוקת ההלכתית קשורה לפרשנות המושג "מלך", והאם הוא מתייחס דווקא לשלטון מונרכי. המחלוקת הרעיונית נובעת מכך שיש הקושרים את דברי הרב ישראלי לתפישה הציונית-דתית הגאולית, הרואה במדינת ישראל "ראשית צמיחת גאולתנו". את הקביעה שלמוסדות המדינה יש סמכויות של מלך הם רואים כאמירה גאולית-משיחית. מתוך כך יש רבים שחלקו על הרב ישראלי, וטענו כי מדינת ישראל רחוקה מלהיות הגשמת חזון הנביאים וחלום הדורות. ברם, דומני שיש כאן בלבול מסוים. סמכויותיו של מלך ישראל אינן קשורות בשום אופן לזיהויו כמשיח ולפעמי

פדיני המלכות קיימים בכל זמן, ואף בכל דור ודור יש רשות למנהיגי הדור וגדולי הארצות לענוש ולהרוג דרך הוראת שעה על הדרכים שביארנו (מאירי סנהדרין נב ע"ב).

וקבע בזה מסמרות הרב קוק, שביאר יותר את הדברים:

פנראים הדברים שבזמן שאין מלך, כיוון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכויות של המשפטים ליד האומה בכללה. ובייחוד נראה שגם כל שופט שקם בישראל, דין מלך יש לו לענין כמה משפטי המלוכה, ובייחוד למה שנוגע להנהגת הכלל (**משפט כהן** סימן קמד).

25 ראה: שו"ת הרשב"א ב סימן קלד; חתם סופר אורח חיים סימן רח; הרב א' אבינר, 'התוקף ההלכתי של חוקי מדינת ישראל', מעליות י, תשמ"ח, עמ' 53; י' בלידשטיין, עקרונות מדיניים במשנת הרמב"ם, רמת גן תשס"א, עמ' 115; א' שוחטמן, 'הכרת ההלכה בחוקי מדינת ישראל', שנתון המשפט העברי טז-יז, תש"ן-תשנ"א, עמ' 428-434.

הבנים כרשים, הבנות טבחות: "משפט המלך"

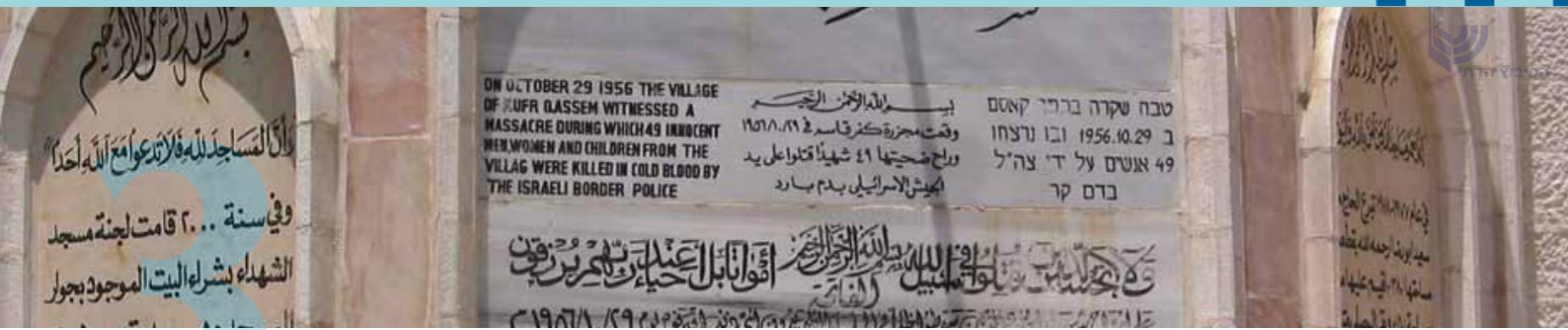
הנביא שמואל מנסה להוציא לבני ישראל את החשק להעמיד עליהם מלך. הוא מספר להם כיצד ינהג מלכם:

פאת בניכם יקח ושם לו במרכבתו ובפרשיו... ואת בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות ולאופות. ואת שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח... ואת עבדיכם ואת שפחותיכם ואת בחוריכם הטובים ואת חמוריכם יקח... ואתם תהיו לו לעבדים. וזעקתם ביום ההוא מלפני מלכם אשר בחרתם לכם ולא יענה ה' אתכם ביום ההוא (שמואל א ח', יא-יח).

עם ישראל אינו מתרשם מן האיזמים, ומשיב לשמואל: "מלך יהיה עלינו!" (שם, יט). פרשה זו - פרשת "משפט

המלך" - היא המקור השלישי האפשרי לתוקף ההלכתי של חוקי המדינה. האמוראים רב ושמואל נחלקו האם לפי ההלכה אכן מלך ישראל נהנה מכל הסמכויות שהזכיר הנביא, או - כדברי רב - "לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם" (סנהדרין כ ע"ב). מעניין, אגב, שגם כאן האמורא שמואל הוא שמעצים את סמכויות השלטון, כשם שהוא זה שניסח את הכלל "דינא דמלכותא דינא".²⁴ הרמב"ם, ועמו רוב הראשונים, פסקו כדעת האמורא שמואל, היינו - שמלך ישראל מותר בכל הדברים שנזכרו בפרשת המלך, ואין אלו איזמים בעלמא. מהן סמכויותיו של מלך ישראל? לפי הרמב"ם (הלכות מלכים פרקים ג-ה) מדובר בסמכויות הבאות: הטלת

24 ראה בדברי החכמים הנזכרים בסוף ההערה הקודמת, שזיהו בין שני מקורות התוקף שמכונן שמואל: "דינא דמלכותא דינא" ו"משפט המלך". לזיהו זה יש השלכות רחבות היקף, ואין כאן המקום להאריך בזה.

הגאולה. סמכויות המלך הן דרכה של ההלכה להסדיר את תוקף השלטון, שבלעדיו "איש את רעהו חיים בלעו" (אבות פ"ג מ"ב). כפי שכבר הערנו, רוב מלכי יהודה וישראל בימי בית ראשון היו רחוקים מלהיות צדיקים. חלק גדול מהם היו ודאי רשעים יותר משליטי המדינה בני דורנו, שאינם נוהגים לזבוח לבעל ולהקטיר לאשרה. גם מלכי יהודה בימי בית שני, שנטו אל הצדוקים, לא היו ברובם צדיקים קדושי עליון. סמכותו של המלך אינה קשורה לצדיקותו או לזהותו המשיחית, אלא לצורך הבסיסי בשלטון סמכותי. בעיניי, הדרך ההגיונית ביותר היא לבסס את תוקפם של חוקי מדינת ישראל על "משפט המלך". ברם, גם אם נבסס את התוקף ההלכתי של חוקי המדינה על עקרונות אחרים – "דינא דמלכותא" או "תקנות הקהל" – יש להסכים לפחות על עיקרון אחד: נקודת המוצא היא שלחוקי המדינה יש תוקף הלכתי, לפחות בתחומים שבאופן קלאסי ההלכה מכירה בהם כשייכים לסמכויות השלטון.

מורי ורבי, הרב אהרן ליכטנשטיין, סיפר שפעם אמר לו הרב שלמה זלמן אוירבך בתימהון גדול: "שמעתי שיש אנשים דתיים באמריקה שמעלימים מסים. אתה מאמין לזה?". לרב אוירבך היה פשוט ומובן שאדם דתי לא יהיו להשתמש מתשלום מיסוי. החובה הזו היא יסודית כל כך – מבחינה אזרחית, מוסרית והלכתית גם יחד. איך אדם המחויב להלכה יוכל להתכחש לכל אלו? למרבה הצער, הרב אוירבך טעה. אנשים דתיים אכן מעלימים מס, ולא רק באמריקה. בעשותם זאת, הם עוברים על חובה הלכתית מפורשת וברורה להישמע לחוקי השלטון ולהוראותיו.

סמכויותיו של מלך ישראל אינן קשורות בשום אופן לזיהויו כמשיח ולפעמי הגאולה. סמכויות המלך הן דרכה של ההלכה להסדיר את תוקף השלטון.

דגל שחור ונעליים שחורות: התנגשות בין ההלכה לחוקי המדינה

מה לעשות כאשר חוקי המדינה מתנגשים עם חוקי ההלכה? זוהי סוגיה מסובכת מאוד, אך נקודת המוצא שלה היא פשוטה מאוד. אפשר לתמצת נקודת מוצא זו בציטוט קצר מדברי הרמב"ם:

המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצוות, אפילו במצווה קלה – הרי זה פטור; דברי הרב ודברי העבד – דברי הרב קודמין. ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצווה, שאין שומעין לו (רמב"ם, הלכות מלכים ג', ט).

כאנשים מאמינים, נקודת המוצא הזו היא מבחינתנו מובנת מאליה. הרמב"ם אומר: "דברי הרב ודברי העבד – דברי הרב קודמין". כלומר: כל התוקף של חוקי המדינה נגזר מבחינתנו מן התורה וההלכה, מדברי הקב"ה – הרב והאדון. ברור, אם כך, שאין תוקף לחוקי המדינה כאשר הם סותרים את התורה, אלא רק כאשר הם פועלים במרחב שהתירה להם ההלכה.

זוהי נקודת המבט שלנו כאנשי תורה וכעובדי ה'. נקודת המוצא של החוק הישראלי היא שונה. ניקח כדוגמה מקרה פרטי של התנגשות בין חוקי ההלכה לחוקי המדינה: חייל המקבל פקודה אשר סותרת את ההלכה. מבחינת החוק הישראלי, ישנו עיקרון שנקבע במשפט כפר קאסם. מדובר באירוע שקרה בשנת 1956, בזמן מבצע סיני.

4

סרבן דל גאה: סירוב לפקודת פינוי יישובים

שבעיני הרשויות הוא בלתי חוקי, פשוט בעיניי שאין כל איסור בדבר. הרי במקרה הזה המאחז לא נמסר לריבונות ערבית, אלא רק פונה מתושביו היהודיים. ברור שאין איסור לפנות בתים מתושביהם; המדינה עושה זאת מדי פעם גם כדי לסלול כבישים או לבנות תחנות מרכזיות. מעשים אלו הם בכלל סמכויות השלטון הלגיטימיות, למען צרכי הכלל.²⁶

אלו שרואים איסור הלכתי בפינוי מאחז סבורים שמעשה זה מערער את אחיזתנו בארץ, אף אם אין בו מסירה ישירה של שטחים לאויבינו. אך אין כאן מעשה איסור מובהק ומוגדר, כמו חילול שבת או אכילת חזיר, אלא השלכה רחוקה על מערכת מורכבת. לכן נפתח כאן פתח לשיקולים מערכתיים נוספים. סירוב פקודה המוני ישפיע באופן מרחיק לכת על רוח החברה הישראלית וצה"ל. האם בכך לא תתערער אחיזתנו בארץ יותר משיערער אותה כל פינוי שהוא? בשיקול הזה צריך להתחשב אפילו לו היה מדובר על פינוי יישוב ומסירתו לשליטת אויבינו; קל וחומר שזהו שיקול מרכזי כאשר מדובר על שטח שנשאר בכל מקרה בריבונות ישראל.

ישנם הטוענים בלהט שאין ולא יכולה להיות כל סתירה בין ארץ ישראל לעם ישראל. יישוב הארץ בסופו של דבר יתרום לרוח העם, גם אם בנקודה מסוימת הדברים

לפני עקירת יישובי גוש קטיף, דוברי המת'ישיבים דיברו על סירוב פקודה המוני, שימנע את הפינוי. למעשה, רק חיילים ספורים סירבו פקודה בזמן ההתנתקות. הדבר הצביע על הלך הרוח הכללי בציונות הדתית, שברובה הגדול רוחשת נאמנות ואהדה למדינת ישראל ולצבאה. ברם, לאחר ההתנתקות נפתח תהליך של חשבון נפש מתמשך בציונות הדתית. רבים טענו שהממלכתיות המופרזת של הדתיים הלאומיים הייתה לנו לרועץ בהתנתקות. שאלת הנאמנות למדינה, וביתר שאת - שאלת הסירוב לפקודת פינוי יישובים, מפלגת מאז את סרוגי הכיפות.

לאור הניתוח שערכנו בפרק הקודם נאמר, שאם הפקודה לפנות יהודים נוגדת את ההלכה, לחייל דתי איסור לציית לה. אם אכן הפקודה אסורה לפי ההלכה, ישנן לחייל הנאמן להלכה שתי תגובות אפשריות. חייל חכם יתחמק מן הפקודה (שזה מהלך לגיטימי בכל מקרה, גם אם אין כאן סתירה חזיתית להלכה); חייל עקשן יסרב בהפגנתיות, מתוך אשליה שסירוב המוני יעכב את המהלך המדיני כולו.

אך האם באמת הפקודה לפנות יישובים יהודיים נוגדת את ההלכה? רבים טוענים שלא, מכמה סיבות.

א. ראשית, כאשר מדובר בפינוי מאחז מתושביו משום

26 כמובן, לאחר הפינוי מוטלת חובה על המדינה לפצות כראוי את המפונים. ובהקשר זה, השערוריה של הזנחת המפונים מגוש קטיף מדאיבה ומרגיזה כאחת. ברם, אין היא קשורה באופן ישיר לדינונו.

נאמני תורה ועבודה

אוסרות על מפקד להורות לחייל לעבור על ההלכה. ההבדל העקרוני שתיארתי הוא עצום. אך השאלה הגדולה היא האם עלינו לחדד אותו או לעמעם אותו. הבחירה בחידוד תביא לחיים של עימות מתמיד בין קבוצות שונות במדינת ישראל. הבחירה בעמעום היא ניסיון למתן את המתח, ולאפשר לנו חיים בצוותא. במצב נורמלי, הפער בין ההגדרה ההלכתית להגדרה הצבאית אינו בא לידי ביטוי למעשה. בסופו של דבר, גם החוק הצבאי מסכים שאסור להורות לחייל להפר את ההלכה. חייל יכול וצריך לדאוג שהמקרים של התנגשות בין חוק הצבא לחוק ההלכה יהיו נדירים ומצומצמים.

אם מפקד מורה לחייל לצחצח נעליים בשבת לפני עלייתו למשמרת, אסור לחייל מבחינה הלכתית לקיים את הפקודה הזו, בין אם היא בלתי חוקית בעליל ובין אם היא סתם בלתי חוקית. אך מעולם לא שמעתי על חייל שאכן עמד בעימות כזה. ראשית, מפקד נורמלי לא יתן פקודה כזו. שנית, אם מפקד יורה על פקודה כזו, החייל יבוא אליו ויסביר לו את הבעיה, ובתשעים ותשעה אחוזים מן המקרים המפקד יפטור אותו מן הצחצוח. שלישיית,

גם אם המפקד קשות, קל למצוא לבעיה פתרון יצירתי. אפשר, למשל, לצחצח את הנעליים מעט לפני שבת, ולשמור עליהן שלא יתלכלכו עד למשמרת. ואם כל זה לא עוזר, החייל יכול לפנות לפני שבת לרב הצבאי או לקצין גבוה אחר, והם יסייעו לו. עימות חזיתי וסירוב פקודה הם קו ההגנה האחרון.

חייב לציית גם לפקודה בלתי חוקית, אך אסור לו לציית לפקודה בלתי חוקית בעליל. ההיגיון מאחורי הקביעה הזו הוא שלא ייתכן שכל חייל יתחיל להתנהג כמשפטן, ולבדוק איזו פקודה נראית לו חוקית ואיזו לא. אבל כאשר ישנה פקודה אנטי-חוקית, שברור שאינה יכולה להיות חוקית, "פקודה שמעליה מתנוסס דגל שחור" - אז החייל חייב לסרב לבצעה.

כל זה מבחינת חוקי הצבא. אבל להלכה יש קריטריון אחר: כל פקודה שנוגדת את ההלכה - אסור לקיים אותה.

יש מחלוקת בסיסית במדינת ישראל בין בתי הדין הרבניים לבין בתי המשפט השופטים לפי חוק המדינה. דיני בתי הדין הרבניים חושבים שהחוק המחייב והריבוני הוא ההלכה; וההלכה קובעת שחייבים לציית לחוקי המדינה. שופטי בתי המשפט של המדינה חושבים שהחוק המחייב והריבוני הוא החוק הישראלי; והחוק הישראלי קובע שצריך לציית להלכה בענייני מעמד אישי. שני הצדדים מסכימים שיש תוקף לחוקי המדינה וגם לחוקי האישיות של ההלכה; אך הפרשנות שלהם למקור התוקף והסמכות הפוכה לחלוטין.

כך גם לגבי הצבא. אנחנו, כאנשים מאמינים, חושבים שהריבון הוא ההלכה. היא זו שמחייבת אותנו מעל לכול. אלא שההלכה קובעת שאנחנו חייבים להישמע לחוקי המדינה ולפקודות הצבא. לכן ברור שאין שום תוקף לפקודה צבאית שנוגדת את ההלכה; שהרי מבחינתנו כל הסמכות של הצבא נובעת מן ההלכה. נקודת המוצא של הצבא שונה לחלוטין. בעיניו, פקודות הצבא הן מקור התוקף והסמכות, אלא שהן

אינם נראים כך. אני סבור שהטענה הזו מטעה ומשלה. ההלכה מכירה בכך שעל כל צעד ושעל מתנגשים ערכים שונים, ויש צורך להכריע ביניהם. ההלכה פסקה שמותר לצאת מארץ ישראל כדי ללמוד תורה או כדי לישא אישה (רמב"ם, הלכות מלכים ה', ט); ובכך הוכרע שהערכים הללו גוברים בנסיבות מסוימות על ערך יישוב הארץ. כששבי בית שני נמנעו מלכבוש ערים מסוימות, כדי שהעניים יוכלו להתפרנס מהן בשביעית (חגיגה ג ע"ב), הם הכריעו בכך שערכים חברתיים וכלכליים גוברים בנסיבות הללו על ערך יישוב הארץ. יתר על כן: לפעמים אפילו מה שנראה כתורם ליישוב הארץ, פוגע בסופו של חשבון באותו ערך עצמו. החיילים הדתיים שהשתתפו בפינוי מאחזים הבינו זאת.

ב. אך מה לגבי פינוי יישובים ומסירתם לריבונות ערבית? האם במקרה כזה אין חובה לסרב לפקודת פינוי? האמת היא, שכלל לא ברור שיש איסור מן תורה למסור לנוכרים חלקים מארץ ישראל. הרבה רבנים גדולים - חרדים וציונים, ספרדים ואשכנזים - חושבים שמותר למסור שטחים לנוכרים, אם מהלך זה מועיל למדינה ומסייע לביטחונה. כך פסקו הרב עובדיה יוסף, הרב י"ד סולובייצ'יק, הרב א' ליכטנשטיין, הרב ח"ד הלוי, הרב א"מ שך, הרב י"ש אלישיב, ורבים אחרים.

דומני שהניסוח הברור ביותר של עמדתם הוא שאין מדובר בנושא הלכתי; ההדרכה ההלכתית היחידה בעניין זה היא לפעול באופן המועיל ביותר למדינת ישראל. כך כתב בהקשר זה הרב חיים דוד הלוי:

מדובר כאן על משא ומתן מדיני עם שכנינו, שבעקבותיו נחזיר שטחים ואולי נזכה בשלום.

27 הרב ח"ד הלוי, 'השלום והשלכותיו', תורה שבעל פה כא, תש"ם, עמ' 39-51.

ושאם לא נעשה כן, ננציח את מצב המלחמה ונעמוד לפני סכנות... מדובר בסכנה של בידוד מדיני, מניעת אספקת נשק או תמיכה כלכלית וכדומה; האם למצב כזה יש דמיון בהלכה, להתיר או לאסור? האם היה עם ישראל שרוי אי פעם במצב דומה? או שמא ההלכה עוסקת בכלל במצבים מדיניים עדינים ומסובכים כאלה?

הוא אשר אמרנו לעיל, זה כוחה של ההלכה, שלא התערבה בהלכות המדינה לפרטיהם, וכל השנוי בה הוא כללי יסוד בלבד. ומה שנראה לעניות דעתי כפשוטו ביותר הוא, שהכלל המנחה בכל זה הוא הבטחת בטחונה של האומה בכל מסגרת של משא ומתן על יסוד תפיסה רחבה מאוד של מצוות התורה 'וחי בהם'. ולכן הדיון בהחזרת שטחים או בהחזקתם צריך להתבסס על יסוד פשוט וברור - מה טוב להבטחת הגנתה של המדינה, שהוא קיומה של האומה. זו הלכה שאינה כתובה, ובודאי שאינה נובעת מדין פיקוח נפש, אלא מכוח ההיגיון הפשוט...

השיקול המכריע במקרה זה הוא קיומה וביטחונה של האומה. ולכן ממשלה בישראל, שתגיע למסקנה שוויתור על שטחים ימנע מלחמות ושפיכות דמים ויביא בעקבותיו שלום אמת, רשאית - ואף חייבת - לעשות זאת. ולעומת זה נסיגה, שעלולה לגרום לסיכון ביטחוני כלשהו, אסורה היא לחלוטין.²⁷

לדברי הרב הלוי, אין בהלכה כלים לדיון מפורט בשאלת מסירת שטחים לנוכרים בהסכם שלום. ההלכה מורה לראשי האוצר לפעול באופן המועיל ביותר למשק, אך

אינה מנחה אותם בקביעת הטכניקה המדויקת לטיפול במשבר אגרות החוב הקונצרניות. ההלכה מורה לרופא לעשות ככל יכולתו לריפוי החולה, אך אינה פוסקת האם יש להעדיף ניתוח או טיפול תרופתי. ובאותה מידה, ההלכה מורה לקברניטי המדינה לפעול ככל אשר לאל ידם למען טובת המדינה ושגשוגה, אך אינה מנחה אותם באיזו דרך מדויקת יש לנקוט.

והרי קל וחומר הוא: אם ההלכה אינה מורה לרופא באיזו טכניקה רפואית יש לנקוט בנוגע לרפואת חולה יחיד, כל שכן שאין ההלכה מורה למדינאים איך להוביל את המדינה כולה. ענייני הציבור הם סבוכים ומורכבים, וההלכה לא התיימרה לפסוק בהם בעזרת כללים נוקשים וחד-משמעיים.²⁸

חלק מהקוראים לסירוב פקודה במקרה של פינוי יישובים רואים בכך גילוי של מעורבות ההלכה בחיי המדינה. למעשה, ההפך הוא הנכון: גישתם ההלכתית נראית לכאורה כמתעלמת מהחידוש העצום שבהקמת מדינה יהודית,

ומההבדל היסודי שבין דיני יחיד לדיני ציבור. בעניינים ציבוריים, ההלכה משאירה מרחב החלטה גדול יותר למנהיגי העם. כפי שכתב הרב חיים דוד הלוי על ענייני

הנהגת המדינה,

"לפי מהותם של שטחי חיים אלה הם ניתנים לשינוי מתקופה לתקופה, ואילו תורת ה' תורת נצח היא, ונמנעה תורה במתכוון מלקבוע בהם תחומים ברורים ומוגדרים" (שם)

סירוב פקודה המוני ישפיע באופן מרחיק לכת על רוח החברה הישראלית וצה"ל.

**האם בכך לא תתערער
אחיזתנו בארץ יותר
משיעור אותה כל פינוי
שהוא? בשיקול הזה צריך
להתחשב אפילו לו היה
מדובר על פינוי יישוב
ומסירתו לשליטת אויבנו;
קל וחומר שזהו שיקול
מרכזי כאשר מדובר על
שטח שנשאר בכל מקרה
בריבונות ישראל.**

גם בנושאים כאלו התורה מלמדת אותנו עקרונות וערכים; אך יישומם בפועל נעשה על סמך הערכת המציאות. כאמור, לעמדה זו שותפים פוסקים רבים וחשובים.

גם אם אדם מסוים סובר כרבנים האוסרים מסירת שטחים מארץ ישראל לידי נוכרים, ספק האם הוא רשאי להסתמך על כך ולסרב לפקודת פינוי. הרי גם במדינת התורה, שתתנהל כולה בדרך התורה והיהדות, מן הסתם יהיו חילוקי דעות בין רבנים שונים. אם הצבא היהודי יאחז בדרך פעולה מסוימת, שקיבלה גיבוי מרבנים נכבדים - האם יוכל כל חייל לסרב לציית לפקודות הצבא, משום שהוא אוזח בדרכם של רבנים אחרים? לכאורה, די בכך שפקודות הצבא מוכרות כלגיטימיות על ידי חכמים מרכזיים ומובילים בין גדולי הדור, ואין החייל יכול לטעון במקרה זה שהפקודה סותרת את ההלכה.

ג. מורי ורבי, הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א, כתב שיש השואלים אותו האם היה מורה לתלמידיו לציית גם לפקודה לחלל שבת. הוא השיב שהוא מורה זאת לתלמידיו באופן

28 יסוד זה בולט, למשל, בגישתו ההלכתית של הרב גורן בנוגע לפעילות צבאית בשבת. לדבריו, אי אפשר לפסוק בנושא זה בעזרת השיקולים המדויקים שפיתחו הפוסקים כשדנו בעניין "פיקוח נפש". שיקולים אלו נכונים ברמת הפרט, אך ברמת הכלל יש צורך בארגז כלים הלכתי אחר. ועיין במאמרי, 'הלכות מדינה כתחום הלכתי עצמאי', עלון שבות בוגרים כ, תשס"ה, עמ' 221-233.

קבוע: כל החיילים בצה"ל "מחללים" שבת בפעילות מבצעית חיונית.²⁹

אמנם, יש פוסקים הטוענים שמסירת חלקים מארץ ישראל לנוכרים חמורה מחילול שבת, וגוברת גם על פיקוח נפש. ברם, אפילו לדעת אותם פוסקים, לכאורה אין לסרב לפקודת פינוי יישובים. מדוע? כי גם הם מודים שיש היתר ואף חובה למסור שטחים מארץ ישראל, במקום שיש פיקוח נפש של כלל האומה. נניח שחלילה תצליח

אירן להגניב לישראל שלושים פצצות גרעיניות, ושליטיה יודיעו שיחריבו את כל המדינה אם לא נסכים לסגת מחלקים מסוימים של ארצנו. האם במצב נורא מעין זה מישהו יעלה על דעתו לאסור את הפינוי? כולם היו מודים שעדיף לוותר. עדיף להישאר עם משהו מאשר עם כלום.³⁰

אך לדעת אנשי השמאל, זהו בדיוק המצב גם היום: הם טוענים שאם לא נוותר על חלקים מארץ ישראל - נפסיד את כל המדינה, בגלל טרור,

דמוגרפיה, עוינות העולם וכו'. אם הם היו צודקים בתיאור העובדות, כולנו היינו מודים שצריך למסור את השטחים. אמנם, רוב בני הציבור הדתי לאומי סבורים שהם טועים. אך זה כבר אינו ויכוח הלכתי, אלא ויכוח על העובדות. ובוויכוח על העובדות אי אפשר שכל חייל יחליט בעצמו.

בוויכוח הנוגע לערכים, כל אחד חייב לקבוע את הקווים האדומים שלו בעצמו. אך לב הוויכוח כאן אינו נוגע לערכים, אלא לעובדות: האם אכן מסירת השטחים תועיל למדינת ישראל, או שתזיק לה. באופן אישי, קשה לי להבין כיצד מישהו יכול לסבור שמסירת חלקים מארצנו תסייע למדינה. ניסיון העשורים האחרונים מורה את ההפך הגמור. אך זו בסך הכול דעתי האישית, וכאן אין לי כל יתרון על פני אדם אחר. החלטות עובדתיות מעין אלו מתקבלות

לב הוויכוח כאן אינו נוגע לערכים, אלא לעובדות. החלטות עובדתיות מעין אלו מתקבלות על ידי מוסדות המדינה הנבחרים, ומוסדות הצבא הממונים, ולא על ידי כל אזרח באופן פרטי. ליכטנשטיין, גם אם נסכים כי פוסקים הם שיגדירו רמת הסכנה והתועלת המתירה אכילה ביום הכפורים, רק רופאים ידעו לקבוע עד כמה סעודה מסויימת נחוצה לחולה פלוני.³¹ נאמר שאני מקבל פקודה לנוע עם יחידתי לגבול הצפון. כחייל מנוסה וכאסטרטג-כורסה מזהיר, אני בטוח שעלינו לנוע דווקא לחזית הדרום. האם מישהו יעלה על דעתו שזכותי לסרב פקודה במקרה זה? כיוון שמדובר במחלוקת עובדתית, סמכות ההכרעה אינה בידי כל חייל, אלא בידי המוסדות שהוסמכו לכך בחוקי המדינה. יש להם הסמכות להחליט, ויש להם גם הסמכות לטעות. כך כתב הרב ליכטנשטיין בנושא זה:

על ידי מוסדות המדינה הנבחרים ומוסדות הצבא הממונים, ולא על ידי כל אזרח באופן פרטי. כפי שכתב הרב ליכטנשטיין, "גם אם נסכים כי פוסקים הם שיגדירו רמת הסכנה והתועלת המתירה אכילה ביום הכפורים, רק רופאים ידעו לקבוע עד כמה סעודה מסויימת נחוצה לחולה פלוני".³¹ נאמר שאני מקבל פקודה לנוע עם יחידתי לגבול הצפון. כחייל מנוסה וכאסטרטג-כורסה מזהיר, אני בטוח שעלינו לנוע דווקא לחזית הדרום. האם מישהו יעלה על דעתו שזכותי לסרב פקודה במקרה זה? כיוון שמדובר במחלוקת עובדתית, סמכות ההכרעה אינה בידי כל חייל, אלא בידי המוסדות שהוסמכו לכך בחוקי המדינה. יש להם הסמכות להחליט, ויש להם גם הסמכות לטעות. כך כתב הרב ליכטנשטיין בנושא זה:

29 כמובן, יש מקום לטעון שבמקרה שלנו אין כל צורך חיוני ביישובים. אך זו כבר מחלוקת עובדתית, שההכרעה בה היא במסגרת סמכותם של מוסדות המדינה המוסמכים, כפי שנסביר בהרחבה להלן.

30 כך עולה מדברי הרב שלמה גורן: "יש מצוה מן התורה לדורות לקיים ולהגן על ריבונות ישראל על שטחי א"י המקודשים, ומצוה זו דוחה פיקוח נפש של יחידים... כל זה כמובן בתנאי כפול ומכופל, שבידינו הכח להגשים מצוות אלו, ואפילו במחיר של אבידות, ואין פיקוח נפשם של יחידים דוחה קיום מצוות אלו. אבל חס וחלילה, אם יתברר שאין לנו עוצמה וכח כדי לנצח את אויבינו, לפי הערכת המצב הריאלי ביחס למאזן הכוחות, במצב כזה ברור שכל הסדר של שלום, ואפילו רופף, עדיף על תבוסה חס וחלילה בשדה הקרב" (הרב ש' גורן, 'אדמת הקודש ופיקוח נפש', תחומין טו, תשנ"ה, עמ' 16).

31 הרב א' ליכטנשטיין, 'הרהורי ימי פקודה', <http://prdupl02.ynet.co.il/ForumFiles/RM12750493.doc>.

הכרעות מעין אלה, בעניינים צבאיים ומדיניים, מסורים רק בידה של מלכות. תפקידה של מלכות הוא למלוך. לא יעלה על הדעת, שכל חייל יקבע לעצמו מה לעשות, שכל חייל יראה עצמו כרמטכ"ל, ושכל רב יראה עצמו כשר ביטחון או כראש ממשלה.³²

דברים דומים למדי כתב גם הרב יעקב אריאל, בימי הפולמוס על עקירת יישובי סיני בעקבות הסכם השלום עם מצרים:

חיילים שלא השלימו עם החלטת הממשלה להרוס את חבל ימית ולגרש את תושבי היהודיים היו חייבים למלא פקודה. וזאת משום שגם לדעתם הממשלה לכל היותר טעתה בשיקוליה, אולם לא התכוונה לעבור עבירה, אלא סברה שבכך היא מביאה תועלת לעם ישראל ולארץ ישראל... אמנם הממשלה לא שקלה, לצערנו, את צעדיה מתוך שיקולים של תורה, אך עובדה שהיו רבנים שהתירו את הדבר.³³

אני יכול להחליט לבד האם אני סומך על הטבח הצבאי שלא יטרף את הפיצה. אך כאשר הדיון נסוב סביב שאלות עובדתיות של תועלת העם והמדינה, השלטון הוא שמכריע. ואם השלטון טועה, נחרוק שיניים ונציית. עדיף

32 הרב א' ליכטנשטיין, 'סרבנות שלא כהלכה', עלון שבות בוגרים כא, תשס"ו, עמ' 115.

33 הרב י' אריאל, 'הפרת פקודה משום מצוה או שקולים מוסריים', תחומין ד, עמ' 178. הרב אריאל הוסיף שם שיקול נוסף, שאינו רלוונטי לענייננו: הממשלה לא ידעה שיישובי ימית הם בתוך גבולות ארץ ישראל לפי התורה. עוד כתב שם הרב אריאל ששמע סברות אלו מפי הרב אברהם שפירא. הרב שפירא טען אז שאין לסרב פקודה, אך שלדעתו מסירת סיני למצרים היא עבירה מן התורה. כידוע, בימי ההתנתקות שינה הרב שפירא את טעמו, וקרא לסירוב פקודה.

34 הרב ש' אבינר, 'סירוב לפקודת רשע וסירוב', מעייני הישועה גיליון קסו, פרשת נח, א' מר-חשוון תשס"ה. מסקנתו של הרב אבינר שם הייתה: "סירוב פקודה - חלילה, לא! מוטיבציה - גם לא!". ובמקום אחר כתב: "לא ייתכן לסרב פקודה... יחד עם זה, אינני רואה איך תהיה לחיילים יכולת לעולל זאת" (הנ"ל), 'המפקד! הוא לא מסוגל!', מעייני הישועה גיליון רו, פרשת פנחס, ט"ז תמוז תשס"ה). מדברי הרב אבינר עולה שבאופן פרטי כל חייל צריך להשתדל לחמוק מהשתתפות בעקירת יהודים, אך "בל נצעד עוד צעד ונהפוך זאת למכשיר כדי להשפיע על תהליכים מדיניים שנוגעים לכלל האומה. שהרי בארץ הזאת, לא רק אנו גרים אלא עוד יהודים רבים, וגם הם רוצים לקבוע מה יהיה פה. הם לא יסכימו שקבוצה קטנה תשלט עליהם" (הנ"ל, 'אולי בכל זאת סירוב פקודה', מעייני הישועה גיליון רסת, סוכות, ט"ו תשרי תשס"ו).

35 הרב ש' אבינר, 'הפסיקו לפורר צה"ל!', באהבה ובאמונה גיליון 500, פרשת תצוה תשס"ה.

לפרק את השיניים מאשר לפרק את העם.

ד. הרב שלמה אבינר העלה טיעון נוסף כנגד סירוב פקודה. לדעתו, חובת כיבוש הארץ היא חובה ממלכתית, שמוטלת על הממשלה והעם, ולא על כל יחיד:

המצווה הגדולה הזאת של החלת הריבונות על הארץ - מוטלת על הכלל ולא על הפרט כפרט... לכבוש את הארץ, להקים מדינה ולכונן ריבונות - מוטל על הכלל...

'החיוב על כל אדם מישראל ועל כל גדול תורה בישראל למנוע ולעכב את זה [מסירת קרקעותינו לגויים ח"ו] בכל אומץ ועוז, מן השמים יסייעונו' (הרצ"ה קוק, 'לא תגורו', להלכות ציבור כרוז יא). בוודאי מצווה על כל יחיד למנוע חורבן זה, כאזרח כחייל. אך כאמור לעיל, התועבה הזאת אינה של החייל אלא של הממשלה... במצב כזה, אין על החייל חובת סירוב.³⁴

כולם יודעים שכיבוש הארץ וריבונות על הארץ היא מצווה של הכלל ולא של הפרט. כאשר, לצערנו, הכלל אינו רוצה, המצווה מתרוקנת גם מן הפרט, וגם העבירה. לכן אין כאן מסייע לדבר עבירה או מחזק ידי עוברי עבירה.³⁵

ה. טיעון אחר אומר שצריך לחשוב על ההשלכות של סירוב פקודה המוני. סירוב מעין זה יעמיד עימות חריף בין החיילים הדתיים לבין הצבא ומפקדיו. התוצאה המיידית תהיה הפרטה של הציות לפקודות, וממילא הרס הצבא. אם כל חייל יחליט שלא ליטול חלק בפעילות שנראית לו מקדמת מדיניות שגויה, אז מחר השמאלנים יסרבו לשמור בהתנחלויות, ומחרתיים הירוקים יסרבו לנהוג ב"אביר" עם מנוע דיזל מזהם.

בתקופת המהפכה הקומוניסטית של 1917 ברוסיה, ברגע שהוקם הסובייט של פטרוגרד, הוראתו הראשונה הייתה שחייל יכול לחלוק על מפקדו. כל מי ששירת בצבא יכול לשער איך נראה הצבא הרוסי בעקבות ההוראה הזו: חיילים עמדו והתווכחו במשך שעות עם קציניהם האם למלא פקודה מסוימת. ב-1925, כשמנהיגי ברית המועצות הזדעזעו מרמתו העלובה של צבאם, הם ביטלו בחופזה את הנהל הזה, והחזירו את ההיררכיה לקדמותה. בלי ציות לפקודות אין צבא.

גם אם צה"ל עסק בפינוי יהודים, זה רק שבריר אחוז זעיר מפעילותו. התכלית של פעילות צה"ל, ברובה המוחלט, היא הגנה על יהודים ועל מדינתם. "הרי צה"ל אינו יחידה ארצית לפינויים", כתב הרב אביר, "אלא רובו ככולו צבא שמציל את העם ואת הארץ ואת קידוש השם".³⁶

אם בוקר אחד חיילי צה"ל היו מכריזים על שביתה - כבר באותו ערב איש מאתנו לא היה בין החיים. לכן אנחנו צריכים להיזהר מאוד לבל נהרוס את הצבא. כמובן, אם צה"ל היה רוכש עבור חייליו מדים זולים במיוחד, שנארגו מצמר ופשתים יחדיו - לעולם לא הייתי מעלה אותם על בשרי. איסור שעטנז גובר על השיקולים של אגף הרכש

במטכ"ל. החשש מהרס הצבא אינו שיקול אולטימטיבי, שיוביל אותנו לציית באופן אוטומטי לכל פקודה. אך הידיעה שסירוב פקודה המוני יהרוס את צבאנו, צריכה להוביל להרהור נוסף בשאלה האם אכן המצב מצדיק סירוב המוני שכזה, ברוח הסעיפים הקודמים שכתבנו. התפוררות הצבא היא תוצאה הרסנית בעלת השלכות איומות; היו שראו זאת כשיקול הגובל בפיקוח נפש.³⁷

התוצאה השנייה של סירוב פקודה המוני תהיה שבר נורא בין דתיים לחילוניים במדינה כולה. אין דבר מקומם יותר מאשר בלימה כוחנית של מהלך לאומי שהוחלט על ידי גורמים מוסמכים. זוהי שבירת כללי המשחק. תומכי הפינוי היו מתקוממים בזעם כנגד תופעה של סרבנות המונית; ובצדק היו מתקוממים. ישנם כאלו אשר כמהים לשבר בין דתיים לחילוניים, מתוך אשליה שמתוכו נצמיח אלטרנטיבה לשלטון החילוני והמושחת. אין חלקי עמהם. ממלחמת אחים איש לא יצא נשכר, ונדאי לא אנחנו, משום שנפסיד בה.

סירוב פקודה המוני לא היה מצליח לעצור את תוכנית ההתנתקות. כוחנו אינו רב עד כדי כך. בשחצנות מדהימה, חלק מדוברי הציונות הדתית מניחים כמובן מאליו שהצבא לא היה מסתדר בלי חיילינו. ובכן, אני נוטה לחשוב שהצבא היה מסתדר לא רע גם בלעדינו. הדתיים הלאומיים נוטלים חלק חשוב בצבא, אך אנו רחוקים מלהיות רוב. קל וחומר שהדתיים הלאומיים הנאמנים לרבניהם רחוקים מאוד מלהיות רוב. עלינו לשמוח על כך שנטל האחריות למדינה אינו נופל רק על שכמנו; ציבורים רבים אחרים משתתפים באחריות זו.

36 הרב ש' אביר, 'הפסיקו לפורר צה"ל!', באהבה ובאמונה גיליון 500, פרשת תצווה תשס"ה.

37 הרב א' ליכטנשטיין, 'סרבנות שלא כהלכה', עלון שבות בוגרים כא, תשס"ו, עמ' 113. ועיין גם בדברי הנצי"ב, אשר מרחיב בנושא ההשלכות החמורות של סירוב פקודה: העמק שאלה פרשת ואתחנן שאילתא קמב.

חז"ל לימדונו שאחד הדברים שהדעת אינה סובלתם הוא "דל גאה" (פסחים ק"ג ע"ב). חלק מסרוגי הכיפות מפגינים לעתים קרובות אותה נטייה נפשית של "דל גאה". הם מסרבים לראות את כוחנו האמיתי, ומשלים את עצמם שכל המדינה נשענת רק עלינו ועל כוחנו. זו טעות עובדתית מרה. לא בלמנו את ההתנתקות,

אסף פריד

סירי צחי, מקור ראשון

בין היתר משום שלא היה בכוחנו לעשות זאת. כפי שכתב הרב אביר: "הבל הוא לחשוב שבשטח אפשר לנצח את צה"ל, והבל לחשוב שסירוב פקודה הוא שיעצור את ההתנתקות. זה רק יהרוס את הצבא".³⁸

אך אם בכל זאת סירוב פקודה המוני היה מצליח לעצור את ההתנתקות, זה היה הרבה יותר גרוע מאשר ההתנתקות עצמה. אני כותב זאת כאדם שהתנגד להתנתקות בכל תוקף, וסבור שהיא המיטה עלינו אסון. סירוב פקודה

38 הרב ש' אביר, 'הפסיקו לפורר צה"ל!', באהבה ובאמונה גיליון 500, פרשת תצווה תשס"ה.

המוני היה מקרב אותנו מאוד למלחמת אזרחים. עד כמה שצעדיו של אריאל שרון סתרו את רוח הדמוקרטיה, בסופו של דבר הם קיבלו אישור מן הממשלה ומן הכנסת. שרון כופף, עיקם ועיוות את כללי המשחק, אך לא שבר אותם. לעומת זאת, אם אזרחים במדינה דמוקרטית עוצרים בכוח מהלך שהממשלה והכנסת החליטו עליו, זו הזמנה למלחמת אזרחים. הידיעה הזו חייבת להביא אותנו להרהור נוסף בשאלה האם אכן סירוב המוני הוא הכרחי מבחינה הלכתית. בעיניי, התשובה לשאלה היא ברורה.

לסיום פרק זה, אזכיר כמה שאלות שבני נוער נוהגים לשאול אותי לאחר שהם שומעים את עמדותי בנוגע לסירוב פקודה:

שאלה: האם היית גורר במו ידך משפחה מתוך ביתה בגוש קטיף?
תשובה: לא. אך גם לא הייתי מסרב לפקודה. הייתי מתחמק.

מה רע להיות תורן מטבח?
שאלה: הרי גם עמוס עוז קרא לסרב לפקודה לפנות יישובים ערביים!
תשובה: מה אכפת לי מעמוס עוז?

אני דואג למדינה יותר ממנו.
שאלה: אם הממשלה הייתה מחליטה על פינוי כפר ערבי, האם היית מצייט גם לפקודת טרנספר זו?
תשובה: כן.

על משיח, וגם לא על חזון הנביאים. הם היו חושבים על האמת הפשוטה, שעדיף ליהודים לחיות בארץ ישראל תחת שלטון יהודי, מאשר בחוץ לארץ בין גויים.

במאמר קלאסי, 'זאת תורת ההסדר', ניתח הרב אהרן ליכטנשטיין את מסכת הערכים והרעיונות העומדת בשורש עולם ישיבות ההסדר. המאמר מתפלמס עם הטיעונים הרווחים בעולם החרדי, בדבר הפטור של תלמידי חכמים משירות צבאי. הרב ליכטנשטיין הכיר בכך שמסגרת ההסדר אינה חלומנו האידאלי; אך הוא נימק בעוצמה משכנעת מדוע ההסדר מייצג איזון נכון בין לימוד תורה לצרכים הדחוקים של הכלל והשעה. בסיום המאמר, ניסח הרב משפט מרטיט: "בעמדו בדמעות על פסגת הר הזיתים, כשהמראה העגום של 'כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו' משתרע לנגד עיניו, מה היה הרמב"ן נותן לעמוד בראש ישיבת ההסדר?".³⁹

ברוח זו, אסיים גם אני: מה היו נותנים אבותינו בתקופת מסעות הצלב וגירוש ספרד כדי להיות אזרחים במדינה יהודית בארץ ישראל - פגומה, חסרה ובלתי גאולית ככל שתהיה? מה היו נותנים קורבנות חמלניצקי והיטלר כדי להיות חיילים בצה"ל - רחוקה דמותו ככל שתהיה מצבא ישראל האידאלי? במקום להשוות את מצבנו לתיאור דמיוני-מושלם של מדינת הלכה וצבא התורה, מוטב שנשווה את מצבנו להיסטוריה היהודית הריאלית. השוואה כזו תבהיר לנו מיד מה כובד האחריות שההיסטוריה היהודית הטילה עלינו, כשהפקידה בידינו את מדינת ישראל. אם ניכשל במשימה זו, אם לא נעמוד על משמר קיומה ושגשוגה של מדינת ישראל - ההיסטוריה היהודית תדע לשפוט אותנו. חמור מזה: מי שאמר והייתה ההיסטוריה היהודית ידע לשפוט אותנו.

משה מילנר, לע"מ

"הווי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה - איש את רעהו חיים בלעו" (אבות פ"ג מ"ב). רבי חנינא דיבר על מלכות רומא המרושעת, ולדבריו אפילו שלטון כזה עדיף על אנרכיה. קל וחומר לגבי מדינה יהודית - אמנם פגומה ולא מושלמת - בארץ ישראל.

ההגדרה המינימליסטית ביותר של ריבונות כוללת את סמכות השלטון לחוקק חוקים שהאזרחים מציינים להם. בלי ציות אין ריבונות, אין שלטון, אין צבא ואין מדינה. חשיבה פשטנית מזלזלת במצב הפגום, משום שהוא כאין וכאפס לעומת האידאל הנשגב. חשיבה בוגרת מצרה על מה שאין - אך מודה בכל יום על מה שיש.

לו סכי-סבינו, לפני מאתיים או שלוש מאות שנה, היו קוראים את כל הדיון שנערך כאן, הם היו נדהמים. ממקומות מושבם בירכתי הגלות, נדכאים ומבוזים, מדינה יהודית בארץ ישראל הייתה נראית להם כחלום שאין נאצל ממנו. גם מדינה יהודית שמרבית אזרחיה חילוניים. האם יש מקום לפקפק בערכה של מדינה כזו? איך אפשר להתנכר אליה ולפגוע בה?! הם לא היו חושבים

39 הרב א' ליכטנשטיין, 'זאת תורת ההסדר', תחומין ז, תשמ"ו, עמ' 329.

5

הנשיאים של ויצמן: דברי סיום

עלינו לכבד את הכרעת המוסדות הדמוקרטיים, גם כשזו אינה לרוחנו.

מתנגדי הסרבנות מתוארים לעתים כ"ממלכתיים" קיצוניים, המפריזים בערכה של המדינה ומריחים את המשיח בכל פינה. אך התיאור הזה נכון רק לגבי חלק קטן ממתנגדי הסרבנות. גם אם איננו בטוחים שהמדינה היא ראשית צמיחת גאולתנו, עדיין יש למדינה משמעות דתית, כפי שתואר בחלק הראשון של חיבור זה. ערכה של המדינה מחייב אותנו לזהירות יתרה, לבל נפגע בה ובצבאה. איננו מפריזים בערכה של המדינה - אך גם איננו ממעיטים בו. גם אם מדינת ישראל איננה קשורה כלל לגאולתנו - עדיין עלינו להודות לקב"ה בכל יום על שזכינו לחיות בה.

יתר על כן: גם יהודים החיים במדינה נוכרית צריכים להיזהר לבל יפגעו במדינתם ובמוסדותיה. חז"ל לימדו אותנו על ערכו הגדול של שלטון, כדברי רבי חנינא סגן הכהנים:

בשנות השלושים של המאה הקודמת ניצב בכיכר מוגרבי בתל אביב שעון גדול, שלא היה מכוסה בזכוכית. ראש העיר, מאיר דיזנגוף, הורה לסלק אותו משם. האגדה מספרת שכאשר שאלו אותו למה, השיב שכל יהודי שעבר ליד השעון כיוון אותו לפי השעון הפרטי שלו.

אנחנו, היהודים, אינדיבידואליסטים מושבעים; ומכאן כל הבדיחות על היהודי שהגיע לאי בודד. אבל עכשיו אנחנו צריכים למצוא דרך להסתדר ביחד במדינה אחת, ואז העניין כבר קצת פחות מצחיק. חיים ויצמן נפגש פעם עם נשיא ארה"ב, הארי טרומן, ואמר לו: אתה נשיא על 180 מיליון איש; ואני יש מעליי שני מיליון נשיאים.

הדיבורים על סירוב פקודה נובעים מראייה אינדיבידואליסטית, שלא הסתגלה לקיומה של מדינה יהודית. האחריות שמוטלת עלינו לקיומה של המדינה תובעת מאתנו לכבד את זכות ההכרעה של השלטון.

חובת הציות לחוקי המדינה ולפקודות הצבא - סיכום

- ❁ ההלכה מחייבת אותנו לציית לחוקי המדינה, מחמת שלושה יסודות הלכתיים: דינא דמלכותא דינא, תקנות הקהל ומשפט המלך. מיסודות אלו נגזרת החובה לשלם מס כחוק, לציית לחוקי התנועה ולשאר חוקי המדינה.
- ❁ במקרה של התנגשות ישירה בין החוק להלכה, אנו בוחרים בהלכה. דבר ה' גובר על דברי האדם. ברם, נעשה כל שביכולתנו כדי למנוע התנגשות כזו, ולמעשה הדבר נדיר מאוד.
- ❁ רבנים רבים וחשובים סבורים שפקודת פינוי יישובים אינה סותרת את ההלכה. גם הרבנים החולקים עליהם היו מסכימים שיש לציית לפקודה כזו, אם היא תושיע את המדינה כולה מחורבן מאיים. המחלוקת האם הפינוי יביא לישועה או להרס היא מחלוקת עובדתית, שההכרעה בה נמצאת בתחום סמכותם של מוסדות המדינה (גם אם אנו סבורים שהכרעתם שגויה). ישנן גם סיבות הלכתיות נוספות מדוע לא לסרב לפקודת פינוי. אפשר להתחמק מביצוע הפקודה בלי סירוב נחרץ, ובכך למנוע עימות הרסני.
- ❁ לסירוב פקודה יש השלכות הרות אסון על הצבא, החברה והמדינה. אחריותנו למדינת ישראל מחייבת אותנו לקחת בחשבון גם השלכות אלו.

מערך הדרכה והצעות לפעולה

בתנועות נוער

מאת אלדד וייל

התכנים במערכים נוסחו בלשון זכר, אך מכוונים לגברים ולנשים כאחד

א. הקרקע הטובה ביותר

מטרות:

החניכים ידונו בחזונותיהם ובחזונות שונים ביחס למדינה.
החניכים יבחנו כיצד המדינה כיום תורמת ותרמה עד כה למימושם של החזונות השונים.

ציוד:

תלבושות אירופאיות, שולחנות, כיסאות, שלט, תה, עוגיות, תפריטים עם הטקסטים עליהם, עפרונות, לוח ו/או בריסטול, בריסטולים, דפים חלקים לציור ולכתיבה, טייפ, מוסיקה קלאסית, מוסיקה של גלילים, שירי הורה, הקלטת ההכרזה של בן גוריון, דגלונים ישראל, טושים.

מהלך הפעולה:

1. החניכים ממתינים מחוץ לחדר הפעולה. על הדלת כתוב "וינה, 1880".
2. הדלת נפתחת. החדר מסודר כבית קפה וינאי. שולחנות קטנים וסביבם כיסאות. על השולחנות "תפריטים". ברקע מושמעת מוסיקה קלאסית. המדריך ילבש בגדים דמויי האופנה האירופית של המאה ה-19, ויזמין את הקהל להתיישב סביב השולחנות (לא יותר מארבעה חניכים בשולחן). תה ועוגיות יוגשו. כל תוספת שתכניס לאווירה רק תועיל.
3. המדריך יבקש מאחד החניכים להקריא את קטע א' בתפריט (נספח 1) מן הספר "אלטנוילנד" של הרצל. היתר יעקבו בתפריטיהם.
4. המדריך יסביר כי לאור התיאור בקטע א' אודות תסכולו של הרב ד"ר וייס מהמצב היהודי הלאומי, על החניכים לבצע בשולחנותיהם את משימה א' (נספח 2).
5. המדריך יבקש מנציג מכל קבוצה להציג את רשימתה. לאחר מכן ירשום המדריך את הדברים על לוח או על בריסטול.
6. המדריך יבקש מאחד החניכים להקריא מתוך התפריטים את קטע ב' (נספח 3) מן הספר "אלטנוילנד". ברקע תושמע מוסיקה של גלילים.
7. המדריך יסביר כי לאור תיאור חזון מדינת היהודים של הרצל אודות 'מדינת היהודים', על החניכים לבצע בשולחנותיהם את משימה ב' (נספח 4).
8. נציג של כל קבוצה יעלה בתורו ו"ינאם" במשך ארבעים שניות אודות החזון הראוי למדינת ישראל. למען השעשוע, ברוח הרצל, אפשר שהנאום יתבצע על מעין מרפסת (כי כידוע הרצל חיבב מרפסות שוויצריות).

9. המדריך יבקש מאחד החניכים להקריא מתוך התפריטים את קטע ג' - הכרזת העצמאות (נספח 5). ברקע יושמעו שירי "הורה" ו"עצמאות", ויונפו דגלונים ישראל. ניתן גם להשמיע את קטע מן ההכרזה בקולו של בן גוריון. (קישור להשמעה - <http://www.knesset.gov.il/docs/heb/megilat.htm>).
10. החניך יסביר כי לאור הנאמר בקטע ג', אנו רואים כי מדינת ישראל קמה למרות מגוון החזונות השונים. השאלה היא עד כמה יכולה המדינה לקדם את החזונות השונים.
11. המדריך יחלק לכל קבוצה את "בריסטול החזון" של קבוצה אחרת. החניכים יבצעו את משימה ג' (נספח 6). המדריך יסתובב בין הקבוצות וינחה את החניכים באמצעות רעיונות שונים לדברים חיוביים העשויים לקדם חזונות שונים (נספח 7).
12. כל קבוצה תתלה את בריסטול החזון שלה ותציג את רעיונותיה.
13. לסיכום יאמר המדריך:

"כמו להרצל, לכל אחד מאיתנו יש רעיונות וחזונות שונים למדינה. אף אחד לא חי באשליה שהמדינה מושלמת ואין ספק שאנו רחוקים ממימוש תכליתה, אך גם המציאות אינה כה רחוקה מן החזון. לאור הדוגמאות שהעליתם, ברור שמדינת ישראל במתכונת הנוכחית שלי אמנם עדיין לא הגיע לגאולתה, אך כפי שאתם העליתם, היא בסיס מעולה המקדם וכבר מממש בחלק מהמקרים, את החזונות השונים. גם אנו כאנשים דתיים מאמינים כי מדינת ישראל במתכונתה הנוכחית היא ורק היא הדרך היחידה למימוש חזון התורה שלנו. -אם תרצו אין זו אגדה!"

להרחבה ולהעשרה:

- דף מקורות עם דבריהם של הרמב"ם, הרב גורן והרב סולוב'צ'יק, המופיעים בחוברת התוכן.
 - השיר: "אני בניתי בית בארץ ישראל" של דתיה בן-דור.
- ↔ אילו חזונות משקפים הדברים השונים שנבנו בארץ ישראל?
- ↔ איזה בית נוסף הייתם מוסיף לשיר שמשקף את חזונכם שלכם למדינה?

נספח 1 - מתוך "אלטנולנד", מאת תאודור הרצל, תרגמה: מרים קראוס, הוצאת בבל, תשס"ב, עמוד 17

אבל תשומת לבם של הסועדים הוסטה אל גבר קשיש שישב לצד גברת לפלר והחל לדבר בקול גבוה:

"גם אצלנו במורביה המצב הולך ומחמיר. בעיירות הקטנות נשקפת לאנשינו סכנה של ממש. כשמצב רוחם של הגרמנים רע, הם מנפצים ליהודים את החלונות, וכשהצ'כים זועמים, הם פורצים לבתיהם. המסכנים חושבים להגר, אבל לא יודעים לאן."

"מוריץ!" צעקה גברת לשנר בדיוק באותו רגע, "אני רוצה ללכת מחרתיים לבורגתיאטר."

"שתקי עכשיו", השיב כריש הבורסה. "דוקטור וייס מתאר בפנינו את המצב במורביה, וזה תיאור לגמרי לא נעים."

סמואל ויינברגר, אביו של ליאופולד, התערב בשיחה:

"אדוני הדוקטור, בתור רב, אתה רואה שחורות באופן מוגזם."

"וייס תמיד רואה שחורות!", אמר אחד הבדחנים, אבל הבדיחה לא עוררה שום הד.

סמואל ויינברגר המשיך:

"אני מרגיש בטוח לחלוטין בבית החרושת שלי. כשמתחילות מהומות, אני קורא למשטרה או ניגש למפקדה הצבאית של העיר. כשהאספסוף רואה כידונים, הוא מתמלא יראת כבוד."

"אבל זה הרי מצב עגום מאוד," העיר הרב בעדינות.

העורך דין דוקטור וולטר, ששמו המקורי היה פייגלשטוק, הפטיר: "אני כבר לא זוכר מי אמר שעם כידונים אפשר לעשות הכל חוץ מלהתיישב עליהם."

"אני כבר רואה," קרא לשנר, "שכולנו נצטרך לענווד שוב את הטלאי הצהוב."

"או להגר", אמר הרב.

"ובכן, תגיד לנו אתה לאן?" שאל וולטר. "במקום אחר המצב טוב יותר? אפילו בצרפת החופשית ידם של האנטישמים על העליונה."

נספח 2 - משימה א'

שלב 1: על כל אחד מן החניכים בקבוצה לרשום לרשום מהם, לפי דעתו, ארבעת הדברים המאכזבים ביותר במדינה כיום; מה מתסכל אותו בהתנהלותה של המדינה, של מוסדותיה ומערכותיה השונים?

שלב 2: על כל הקבוצה להגיע להסכמה משותפת על שלושה דברים בעייתיים ולדרגם על פי סדר הבעייתיות.

נספח 3 - מתוך "אלטנולנד", מאת תאודור הרצל, תרגמה: מרים קראוס, הוצאת בבל, תשס"ב, עמוד 95

ככל שהעפילו בדרך המתפתלת, היה הנוף שנפרש לעיני הנוסעים המוקסמים רחב יותר. עכשיו נתגלו לעיניהם העיר חיפה, הנמל, המפרץ הגדול המעוטר בגנים, ובקצהו - עכו ושרשרת ההרים שמאחוריה. הם הגיעו לפסגת הכרמל. מימין ומשמאל, מצפון ומדרום, השתרע החוף החולי הנהדר של פלשתינה, ולפניהם - בצבעי כחול וזהב - הים שאין לו סוף. כרבולות קצף לבן ריחפו על-פני המים כמו שחפים.

דוד הורה לנהג לעצור, כדי שיוכלו להתפעל מהמראה היחיד במינו. הוא יצא מהמכונית והשניים יצאו בעקבותיו. הוא פנה לפרידריך:

"אתה רואה, דוקטור, זו ארץ אבותינו!"

פרידריך לא הבין מדוע התמלאו עיניו דמעות לשמע דבריו הפשוטים של הצעיר הזה. אבל בלבו לא היה ספק: האווירה היתה הפעם שונה לחלוטין מבאותו לילה, לפנים עשרים שנה, בירושלים. אז ניצב לנגד עיניו המוות, תחת אור הירח, ועכשיו - חיים של שמחה לאור השמש. הוא הסתכל בדוד: מה נהיה מהילד הקבצן ההוא! אדם חופשי, בריא, משכיל, רציני בהשקפת עולמו, ששתי רגליו נטועות באדמה. דוד עוד לא רמז להם על מצבו האישי, אבל נראה שהוא לא היה רע, שכן ביתו עמד בסביבה עשירה של וילות ובתים מפוארים. הדרך שבה בירכו אותו העוברים והשבים, והעובדה שאפילו קשישים ממנו קידמו אותו בברכה, רמזו להם על מעמדו המכובד כאזרח. ועכשיו עמד במרומי הכרמל והשקיף על הים ועל היבשה כשעל פניו הבעה של אושר עילאי. רק ברגע זה ראה פרידריך בפניו של הגבר החופשי הזה את עקבות הילד יוצא הדופן מהבריגיטנאור לנדה, שהצהיר בזמנו שהוא שואף לחזור לארץ ישראל.

נספח 4 - משימה ב'

על כל קבוצה להגיע להסכמה על חזונה המשותף: כיצד אמורה מדינת ישראל להיות, כיצד המדינה יכולה להיראות אחרת, ללא אותם "תסכולים". על כל קבוצה להציג את חזונה המשותף בשלושה אופנים שונים:

1. ציור החזון. כל קבוצה תוכל לצייר בכל סגנון שתרצה, כגון להוסיף סמלים שונים המבטאים את חזונה כיצד צריכה להיראות מדינת היהודים, ועוד.
2. על כל קבוצה לבחור שלושה עקרונות הממציים את עיקרי חזונה ולרשום אותם על גבי בריסטול ("בריסטול החזון").
3. על כל קבוצה לבחור נציג שיתן "נאום הרצל" של החזון הראוי למדינת ישראל. לשם כך, על כל קבוצה לנסח נאום של 30-40 שניות שיכלול בתוכו את שלושת העקרונות שכתבה על גבי הבריסטול.

נספח 5 - ההכרזה על הקמת מדינת ישראל

בארץ-ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה זוי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הגזאזי.

לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא זודל מתפילה ומתקוה לשוב לארצו ולזדש בתוכה את חירותו המדינית.

מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה זתרו היהודים בכל דור לשוב ולהאזוז במולדתם העתיקה; ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמונים, וחלוצים, מעפילים ומגינים הפריחו גשמות, החיו שפתם העברית, בנו כפרים וערים, והקימו ישוב גדל והולך השליט על משקו ותרבותו, שוזר שלום ומגן על עצמו, מביא ברכת הקידמה לכל תושבי הארץ ונושא גפשו לעצמאות ממלכתית.

בשנת תרנ"ז (1897) זתכנס הקונגרס הציוני לקול קריאתו של הוגה הזון המדינה היהודית תיאודור הרצל והכריז על זכות העם היהודי לתקומה לאומית בארצו.

זכות זו הוכרה בהצהרת בלפור מיום ב' בנובמבר 1917 ואושרה במנדט מטעם חבר הלאומים, אשר זתן במיוחד תוקף בין-לאומי לקשר ההיסטורי שבין העם היהודי לבין ארץ-ישראל ולזכות העם היהודי להקים מזדש את ביתו הלאומי.

השואה שנתזוללה על עם ישראל בזמן האזרון, בה הוכרעו לטבח מיליונים יהודים באירופה, הזכיזה מזדש בעליל את ההכרזה בפתרון בעית העם היהודי מזוסר המולדת והעצמאות על-ידי חידוש המדינה היהודית בארץ-ישראל, אשר תפתח לרווחה את שערי המולדת לכל יהודי ותעניק לעם היהודי מעמד של אומה שוות-זכויות בתוך משפחת העמים.

שארית הפליטה שגיצלה מהטבח הגזאי האיום באירופה

ויהודי ארצות אזרות לא זודלו להעפיל לארץ-ישראל, על אף כל קושי, מגיעה וסכנה, ולא פסקו לתבוע את זכותם לחיי כבוד, חירות ועמל-ישרים במולדת עמם.

במלחמת העולם השנייה תרם הישוב העברי בארץ את מלוא-חלקו למאבק האומות השוזרות חירות ושלום גגד כוחות הרשע הגזאי, ובדם חייליו ובמאמצו המלחמתי קנה לו את הזכות להמנות עם העמים מייסדי ברית האומות המאוזרות.

ב-29 בנובמבר 1947 קיבלה עצרת האומות המאוזרות הזולטה המזוייבת הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל; העצרת תבעה מאת תושבי ארץ-ישראל לאחוז בעצמם בכל הצעדים הגדרשים מצדם הם לביצוע ההזולטה. הכרה זו של האומות המאוזרות בזכות העם היהודי להקים את מדינתו אינה זיתנת להפקעה.

זו זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית.

לפיכך זתכנסו, אזו חברי מועצת העם, גזיגיי הישוב העברי והתנועה הציונית, ביום סיום המנדט הבריטי על ארץ-ישראל, ובתוקף זכותו הטבעית וההיסטורית ועל יסוד הזולטה עצרת האומות המאוזרות אזו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, היא מדינת ישראל.

אזו קובעים שהזול מרגע סיום המנדט, הלילה, אור ליום שבת ו' אייר תש"ז, 15 במאי 1948, ועד להקמת השלטונות הגזזרים והסדירים של המדינה בהתאם לחוקה שתקבע על-ידי האספה המכוננת הגזזרת לא יאוזר מ-1 באוקטובר 1948 - תפעל מועצת העם כמועצת מדינה זמנית, ומוסד הביצוע שלה, מזהלת-העם, יהווה את הממשלה הזמנית של המדינה היהודית, אשר תיקרא בשם ישראל.

מדינת ישראל תהא פתוזה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתה על יסודות הזירות, הצדק והשלום לאור חזנם של גזיאי ישראל; תקיים שויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, זיוון ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה גאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוזרות. מדינת ישראל תהא מוכנה לשתף פעולה עם המוסדות והגזיגיים של האומות המאוזרות בהגשמת הזולטה העצרת מיום 29 בנובמבר 1947 ותפעל להקמת האזרות הכלכלית של ארץ-ישראל בשלמותה.

אזו קוראים לאומות המאוזרות לתת יד לעם היהודי בזגין מדינתו ולקבל את מדינת ישראל לתוך משפחת העמים.

אזו קוראים - גם בתוך התקפת-הדמים הגזרכת עלינו זה זודשים - לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על שלום ולטיול זולקם בזגין המדינה על יסוד אזרוות מלאה ושווה ועל יסוד גזיגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים.

אזו מושיטים יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן, וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם

העם העברי העצמאי בארצו. מדינת ישראל מוכנה לתרום חלקה במאמן משותף לקידמת המרוח התיכון כולו. אזו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב בעליה ובזגין ולעמוד לימנו במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל.

מתוך בטחון בצור ישראל הגזו זזותמים בזותימת ידינו לעדות על הכרזה זו, במושב מועצת המדינה הזמנית, על אדמת המולדת, בעיר תל-אביב, היום הזה. ערב שבת, ה' אייר תש"ז, 14 במאי 1948.

דוד בן-גוריון

דניאל אוסטר, מרדכי בנטוב, יצחק בן-צבי, אליהו ברליון, פריץ ברנשטיין, הרב וולף גולד, מאיר גרובוסקי, יצחק גרינבוים, ד"ר אברהם גרובוסקי, אליהו דובקין, מאיר וילנר-קובנר, זרח ורהפטיג, הרצל ורדי, רחל כהן, הרב קלטון כהנא, סעדיה כובאשי, הרב יצחק מאיר ליון, מאיר דוד לוינסטין, צבי לוריא, גולדה מאירסון, נחום ניר, צבי סגל, הרב יהודה ליב הכהן פישמן, דוד צבי פנקס, אהרן ציזליג, משה קולודני, אליעזר קפלן, אברהם קצנטלסון, פליכס רוזנבליט, דוד רטו, ברל רפטור, מרדכי שטנר, בן-ציון שטרנברג, בכור שיטרית, משה שפירא, משה שרתוק.

www.knesset.gov.il/docs/heb/megilat.htm

+ נספח 6 - משימה ג'

שלב 1: כל קבוצה תקרא את עיקרי החזון של הקבוצה שקיבלה.

שלב 2: כל קבוצה תערוך רשימה של כל הדברים הקיימים היום במדינה המממשים או מקדמים את אותם עקרונות חזון. כיצד מדינת ישראל מגשימה כיום את החזונות השונים? כל קבוצה תרשום את הדברים תחת הכותרת "המציאות" ב"בריסטול החזון".

+ נספח 7:

דוגמא 1: החזון: מקום שבו התורה פורחת ומקבלת יותר משמעות.

המציאות: מעולם לא היו כל כך הרבה לומדי תורה, בתי מדרש ושיבות מסוגים שונים כפי שישנם היום במדינת ישראל.

דוגמא 2: החזון: צבא חזק.

המציאות: צה"ל הוא מהצבאות החזקים בעולם ובעל הישגים ביטחוניים משמעותיים.

דוגמא 3: החזון: מדינה שבין אזרחיה שוררים כבוד הדדי, תחושת ערבות ועזרה לזולת.

המציאות: בישראל פועלות כ-30,000 עמותות ומספר המתנדבים בארץ הוא מהגבוהים בעולם.

דוגמא 4: החזון: מדינת ישראל תהווה מרכז רוחני עולמי כיאה ל"עם הספר".

המציאות: מדינת ישראל היא מהמובילות בעולם בתחומי המדעים והרוח. מספר הספרים החדשים היוצאים מדי שנה בארץ הוא גבוה לאין-שיעור ביחס לממוצע במדינות המערב.

ב. על חלומות ומציאות

🎯 מטרות:

1. החניך ידון בהבדל בין אשליה לחלום (חזון).
2. החניך יפתח כלים שיסייעו לו להתגבר על אכזבותיו בדרך להגשמת חלומות.
3. החניך יצא מחוזק ביחסו למדינה ולסיכוייה להגשים את יעדיו.

✂️ ציוד:

טייפ, השיר "רציתי שתדע", דפים עם מילות השיר, אבנים, דף מקורות "לקראת מה אנו הולכים", כרזות, היגדים.

🔋 מהלך הפעולה:

1. המדריך יבקש מהחניכים לשתף את הקבוצה בחלומות שהיו להם ושעוד יש להם (בסגנון: "מה אני רוצה להיות כשאהיה גדול").
2. המדריך יערוך הצבעה ויבקש מכל מי שחושב שרוב החלומות שהוזכרו **לא** יתגשמו – שיצביע.
3. המדריך ישמיע את שירו של עוזי חיטמן "רציתי שתדע" ויחלק את מילות השיר (נספח 1).
4. המדריך יערוך דיון על השיר (נספח 2).
5. הקבוצה תצא לחצר ותעמוד בשורה. כל חניך יחזיק בידיו שתי אבנים. החניכים יתקדמו בהתאם להוראות המדריך.
6. המדריך יקריא את ההוראות: "כל מי שמאמין בשלום עולמי - שיתקדם צעד אחד!", "כל מי שמאמין בשמירת תר"ג מצוות - שיתקדם צעד אחד!", "כל מי שמאמין בהגנה על הסביבה - שיתקדם צעד אחד!" וכן הלאה.
7. לאחר שיסיים המדריך, יניח כל חניך אבן אחת במקום שאליו הגיע.
8. החניכים יעמדו שוב בשורה ויתקדמו בהתאם להוראות המדריך.
9. המדריך יקריא את ההוראות (בהתאם להוראות הקודמות): "כל מי שעושה הרבה למען שלום עולמי - שיתקדם צעד אחד!", "כל מי שמקפיד על כל תר"ג מצוות - שיתקדם צעד אחד!", "כל מי שפועל הרבה למען הגנת הסביבה - שיתקדם צעד אחד!" וכן הלאה.
10. לאחר שיסיים המדריך, יניח כל חניך את האבן השנייה במקום שאליו הגיע כעת ויספור בצעדים את המרחק בין שתי האבנים.
11. הקבוצה תשוב לחדר והמדריך יסכם עד כה: "אנו רואים כי לכולם יש חלומות, ואנו לא מסוגלים בלעדיהם,

אבל גם השיר וגם אתם סבורים שרוב חלומות לא יתגשם.

12. דיון קצרצר: מדוע קיים הפער הזה בין חלום למציאות?
13. המדריך יחלק את דף המקורות "לקראת מה אנו הולכים" (נספח 3), שדן בשאלה זו ובהבדל בין אנשי חזון למשוגעים. הלימוד יתבצע בחברותות תוך כדי דיון בשאלות המכוונות.
14. דיון קבוצתי קצרצר: עם מה יצאתם מדף המקורות? מה למדתם לגבי חלומות, ולגבי חלומות שלא מתגשמים?
15. המדריך יניח על הרצפה מספר היגדים (נספח 4). החניכים יבחרו היגד ויטייחסו אליו בהקשר לחזונות ולאכזבות שיש להם מן המדינה.
16. המדריך יסכם (מספר כיווני סיכום שונים- נספח 5).

להרחבה ולהעשרה:

- "הדרך לאיתקה"- הדרך היא החשובה. (נספח 6).
- סיפור קרב כיבוש מצודת יואב - לא לוותר, עם עקשנות ואמונה במטרה; היעד "כבש". (נספח 7).
- הקרנת הסרט "לב אמיץ".

הקיבוץ הדתי

נאמני תורה ועבודה

נספח 1 +

רציתי שתדע/ עוזי חיטמן

אלוהים שלי, רציתי שתדע
חלום שחלמתי בלילה במיטה
ובחלום ראיתי מלאך
משמיים בא אלי ואמר לי כך
באתי משמיים, עברתי נדודים
לשאת ברכת שלום לכל הילדים
לשאת ברכת שלום לכל הילדים

וכשהתעוררתי נזכרתי בחלום
ויצאתי לחפש מעט שלום
ולא היה מלאך ולא היה שלום
הוא מזמן הלך ואני עם החלום

אלוהים שלי, רציתי שתדע
חלום שחלמתי בלילה במיטה
ובחלום ראיתי מלאך
ממצולות הים עלה ואמר לי כך
באתי מן המים, ממצולות הים
לשאת ברכת שלום לילדי כל העולם
לשאת ברכת שלום לילדי כל העולם

וכשהתעוררתי נזכרתי בחלום
ויצאתי לחפש מעט שלום
ולא היה מלאך ולא היה שלום
הוא את הבשורה לקח ואני עם החלום

אלוהים שלי, רציתי שתדע
שהחלום הזה נשאר לי כחידה
אלוהים שלי, רציתי שתדע
על החלום שלי רציתי שתדע
אלוהים שלי, רק רציתי שתדע

נספח 2 +

- ← מה מייצג "הלילה" ומה מייצג "היום"?
- ← בשיר, עם מה מזוהה החלום?
- ← מה יתרונותיהם ומה חסרונותיהם של היום ושל הלילה?
- ← מדוע החלום מתקיים רק בשינה ולא ביום?
- ← מה תוכנו של אותו חלום שחולם הילד?
- ← האם גם בחיים שלנו יש פער בין חלום למציאות ובין לילה ליום?

"לקראת מה אנו הולכים?" - על שאיפות, חלומות ואכזבות

חלום ומעשה

"...אבל אם לא תרצו, כל מה שסיפרתי לכם הוא אגדה - וישאר אגדה.

היה בדעתי לכתוב סיפור עם מוסר השכל. יהיו שיאמרו: יותר סיפור ממוסר השכל. אחרים יאמרו: יותר מוסר השכל מסיפור.

אחרי שלוש שנים של עבודה עלינו להיפרד, ספרי האהוב. כעת מתחילים ייסוריך. יהיה עליך לפלס את דרכך במבוך של איבה וסילופים, כמו בתוך יער אפל. אבל אם יתמזל מזלך ותגיע לחברת אנשים טובים, מסור להם את ברכת אביך. הוא מאמין שגם חלומות הם דרך למלא את הימים שנגזר על האדם להעביר על פני האדמה. החלום אינו שונה בהרבה מן המעשה, כמו שחושבים רבים. כל מעשיהם של בני האדם היו פעם חלומות; כל מעשיהם יהיו ביום מן הימים לחלום."

[אחרית דבר מאת המחבר, תאודור הרצל, מתוך: "אלטנלינד", תרגום: מרים קראוס, הוצאת בבל, תשס"ב]

- ↔ מה התפקיד של 'חלומות' ושל 'אגדות' לדעת הרצל?
- ↔ מדוע הרצל סבור שהחלום אינו שונה בהרבה מן המעשה?
- ↔ האם זה נכון שכל המעשים שלנו היו פעם חלומות? ושכל המעשים יהיו יום אחד לחלום?
- ↔ אילו מעשים שאתם מכירים היו פעם חלום?

היכולת לחלום ולראות קדימה

וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך [לכיוון ירושלים לאחר חורבן בית המקדש] ושמעו קול המונה של רומי מפלטה [רעש השוק שעשו הרומאים בירושלים החרבה] בריחוק מאה ועשרים מיל.

והתחילו [הם] בוכין ורבי עקיבא משחק [צוחק]. אמרו לו: "מפני מה אתה משחק?"

אמר להם: "ואתם, מפני מה אתם בוכים?"

אמרו לו: "הללו כושיים [הרומאים] שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים [עובדים עבודה זרה] ושבין בטח והשקט, ואנו - בית הדום רגלי א-לוהינו שרוף באש, ולא נבכה?"

אמר להם: "לכך אני מצחק - ומה לעוברי רצונו [עובדי העבודה זרה] כך, לעושי רצונו [היהודים] על אחת כמה וכמה!"

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קודשי הקודשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו: "מפני מה אתה מצחק?"

אמר להם: "מפני מה אתם בוכים?"

אמרו לו: "מקום שכתוב בו - 'והזר הקרב יומת' [במדבר א, נא], עכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה?" אמר להם: "לכך אני מצחק, שנאמר - 'ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריהו בן יברכיהו' [ישעיהו ח, ב] - וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, [והלא] אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא תלה הכתוב [המקרא] נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה. באוריה כתיב [כתוב]: 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש' וגו' [מיכה ג, יב]. בזכריה כתיב [כתוב]: 'עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים' [זכריה ח, ד]. עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת."

בלשון הזה אמרו לו: "עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו"

(תלמוד בבלי, מסכת סוכות, דף כד עמ' א)

- ↔ מה ההבדל בין תגובה של צחוק לתגובה של בכי?
- ↔ האם הגיבו החכמים בצורה נכונה כשבכו?
- ↔ מדוע בוחר ר' עקיבא להגיב בצחוק לקולות ולמראות העצובים של חורבן ירושלים והמקדש?
- ↔ מהי יכולתו המיוחדת של ר' עקיבא לגבי ראיית העתיד ומדוע היא כה מנחמת את חבריו?
- ↔ מתי יכולת זו היא רק בגדר 'חלום' ומתי היא נהפכת ל'מעשה'?

חלום שהתגשם

"אילו באתי לסכם את קונגרס באזל [הקונגרס הציוני הראשון] באמירה אחת, שעליי לבטאה בפומבי, הרי הייתה זו: 'בבאזל יסדתי את מדינת היהודים'. ... לו אמרתי זאת היום בפומבי, הייתה התשובה צחוק מכל עברים. אולי בעוד חמש שנים, לכל היותר בעוד חמישים שנה, יכירו בה הכול!"

(מתוך יומנו של הרצל: לאחר הקונגרס הציוני הראשון בבאזל 1897)

- ↔ האם זו 'נבואה' או 'הימור מוצלח' של הרצל, שבדיוק חמישים שנה לאחר קונגרס באזל, בשנת 1947, התקבלה הצהרת האו"ם בדבר הקמת מדינת ישראל?
- ↔ מהם קוי הדמיון בין שני החולמים - הרצל ור' עקיבא?

מחירים של חלומות

מעשה באב ובנו שהיו מהלכין בדרך. נתייגע [התעייף] הבן.

- ↔ אמר לאביו: "אבא! היכן המדינה [העיר]?"
- ↔ מה מסמלת עייפותו של הבן?
- ↔ אמר לו: "בני! סימן זה יאה בדרך - מדוע קושר האב בין בית הקברות לעיר החיה?"
- ↔ האם יש לחלומות שמתגשמים גם מחירים?
- ↔ האם יכול להיות חלום ללא מחיר כבד? (מדרש שוחר טוב, תהלים כ')

חלומות שלא מתגשמים?

מתוך התבטאויותיו של בן גוריון על הנגב:

"הנגב הוא נכס ציוני כביר ואין לו שום תחליף בארץ ישראל. קודם כל זה חצי ארץ ישראל...הנגב הוא השטח השומם והריק עכשו מאנשים וזוהי חשיבותו. מה שחסר לו זה מים ויהודים. יש שם סיכוי לישוב יהודי צפוף אפילו של מליונים...אפשר לישב שם שני מיליונים יהודים על חקלאות ושני מליונים יהודים על תעשייה..."

[מתוך: "מדינת ישראל המתחדשת"]

"תחשבוני למשוגע והדיוט, אך אני חולם על מעין אוקספורד [אוניברסיטה חשובה באנגליה] עברי בנגב, מעין יבנה עברית מודרנית..."

[נאמר ב- 6.10.63]

"בנגב יבחן כושר המדע והמחקר היהודי. כל מי שאינו מאמין בניסים אינו מציאותי."

[מתוך: "משמעות הנגב"]

"אם המדינה לא תחסל את המדבר - עלול המדבר לחסל את המדינה"

[ד"רומה, 1955, חזון ודרך ה', 302]

- ↔ האם חזון הנגב של בן גוריון הצליח?
- ↔ האם בן גוריון היה חולם, משוגע או הוזה?
- ↔ האם יש חלומות שאינם מתגשמים ומדוע?

נספח 4

- "אם תרצו- אין זו אגדה!" [תאודור הרצל]
- "אם אתה מאמין שיכולים לקלקל- תאמין שיכולים לתקן". [רבי נחמן מברסלב]
- "מי שאין נפשו משוטטת במרחבים, מי שאינו דורש את אור האמת והטוב בכל לבבו, אינו

סובל הריסות רוחניות, אבל אין לו גם כן בניינים עצמיים". [הרא"ה קוק, אורות הקודש חלק ב', ע"מ שי"ד]

- "יש בי חלום, כי יום יבוא ועל פסגותיה האדומות של ג'ורג'יה, הן צאצאי העבדים והן צאצאי האדונים יוכלו שָׁבֵת אחים גם יחד ואל שולחן אחד הִסָּב...". [מרטין לותר קינג]
- "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". [תהלים קכ"ו, 1]
- "המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד". [תהלים כ"ג, 9]
- חלומות מבריקים מתחילים בתוהו ובוהו. [י. צ'ינג]
- כאשר אנו לא יכולים לחלום אנו מתים. [אמה גולדמן]
- אנשים שאין להם פנטזיה, לא עושים דברים פנטסטיים. [שמעון פרס]
- חלומות הכרחיים לחיים. [אנאיס נין]
- מציאות היא שגיאה. חלומות הם אמת. [טופאק שקור]

נספח 5

- יש הבדל בין חלום רציני לסתם פנטזיה.
- חלום הוא אשליה רק כשמפסיקים לחלום אותו.
- חלום הוא דבר יותר ודאי מן המציאות. כל מציאות היא תוצאה של חלום שחלמו אותו מספיק ברצינות לפני כן.
- אחת הבעיות היא שהמציאות גורמת לנו "לעקר" חלומות, ואין זה צריך להיות כך.
- שום מציאות אינה מחויבת המציאות והכל ניתן לשינוי, אם רק נמשיך לחלום.
- כדי לבדוק שהחלום עודנו מציאותי, ולא סתם אשליה - יש לבדוק כל הזמן האם הדרך למימוש החלום אינה שונה מן החזון המקורי.
- חזון אף פעם לא יראה בדיוק כפי שתכננו אותו בהתחלה.
- בדרך לכל הגשמת חלום או חזון יש מהמורות.
- האתגר הגדול הוא לדעת להתגבר מתוך האכזבות והתסכולים, ולצאת מורוח עוד יותר.
- מדינתנו עדין בתהליך. השגנו הישגים מדהימים בשישים שנות המדינה, אך עדיין זהו פרק זמן קצר, ולכן מה שדרוש כרגע זה סבלנות, מתינות ומסירות.
- הרמת ידיים איננה פתרון.
- תהליכים גדולים, כמו הגשמת חזונה של המדינה, הם עניין של זמן ודורשים המון כאבים ומכשולים בדרך.

הדרך לאיתקה / קונסטנטינוס קוואפיס (1863 - 1933)

כי תצא לאיתקה בקש כי תארך דרכך מאד. שתהיה מלאה הרפתקאות, שופעת תגליות. ליסטריגונים, קיקלופים, פוסידון הזועם – אל תירא מהם:

לעולם לא יקרו אלה בדרכך כל עוד מחשבותיך נעלות, כל עוד רגשות נשגבים מדריכים את נפשך ואת גופך. ליסטריגונים, קיקלופים, פוסידון הפראי – לא תפגוש בהם אלא אם כן תישאם בקרבך, אלא אם כן רוחר היא שתקימם לפניך. בקש כי תארך דרכך מאד.

מי ייתן ותתעורר אל בקרי קיץ רבים, ובשמחה רבה, בחדווה, תדרוך כף רגלך בנמלים אותם תפקוד לראשונה. מי ייתן ותחנה במחוזות המסחר הפיניקיים ותרכוש את הטובים שבטוביך, אם הפנינה, האלמוג, הענבר וההובנה, גם בשמים משכרים מכל המינים – בשמים משכרים ככל שתוכל לשאת. ומי ייתן ותפקוד ערים מצריות לרוב ותלמד, ותוסיף דעת מחכמיהם.

ותהא איתקה לנגדך תמיד, להגיע לשם זה ייעודך. ועל הכל, אל תאוך לך הדרך. ולוואי ותארך מאד, שנים הרבה, ותגיע אל אותו אי ואתה שבע ימים, עשיר ככל אשר אספת בדרכך, ובלי לצפות שאיתקה תעשירך עוד. איתקה העניקה לך את הטיול המופלא. אלמלא היא לא היית יוצא כלל למסע. אין בה עוד.

כיבוש מצודת יואב

ב-13 במאי 1948 מסרו הבריטים את "מצודת יואב" לידי כוחות ערבים, חלקם מקומיים וחלקם כוחות חלוץ מצריים, שהחזיקו בה עד שהגיעה תגבורת של צבא הפלישה המצרי, שהתקדם אז בדרכו צפונה. החזקת הצבא המצרי במצודה הביאה לשליטת המצרים על ציר תנועה עיקרי, וכן למיקומם בשטח שולט על קיבוץ נגבה, שאיפשר להם לטווח אותו בארטילריה. כינויה של המצודה בידי הלוחמים בנגבה היה "המפלצת על הגבעה", ועד מהרה הפך כיבושה ליעד עיקרי של הלוחמים באזור.

הניסיונות לכיבוש המצודה במלחמת העצמאות

ניסיון ראשון - ב-14 במאי, כפי הנראה עוד בטרם הגיע הצבא המצרי הסדיר למקום, ניסתה מחלקה של חטיבת גבעתי לכבוש את המצודה. המחלקה ציפתה כנראה למצוא את המצודה ריקה מאדם לאחר נסיגת הבריטים, אך משנתקלה בהתנגדות בדרכה אל המצודה, העדיפו אנשיה לסגת.

ניסיון שני - בלילה שבין 18 במאי ו-19 במאי נערך הניסיון השני לכבוש את המצודה, על ידי אנשי חטיבת גבעתי. ההתקפה נכשלה בשל תכנון לקוי. רוב הכוח התוקף שימש לאבטחת צירי הגישה, ומיעוטו לתקיפת המצודה עצמה. משהתקרבו אנשי גבעתי לשטח המצודה, הפעילו מוקשי תאורה רבי עוצמה, ואיבדו את אלמנט ההפתעה. מכיוון שכך הוחלט להורות על נסיגתם.

ניסיון שלישי - בלילה שבין 21 במאי ו-22 במאי נעשה ניסיון שלישי לכיבוש המצודה, על ידי כוח מעורב שכלל גם את אנשי חטיבת גבעתי. כאשר עלה השחר הסתבר כי לכוח התוקף 40 פצועים ושלושה הרוגים, וניתנה הפקודה לסגת.

ג. והדת ניתנה

מטרות:

1. החניך יעמוד על חשיבות השמירה והצייות לחוקי המדינה.
2. החניך ידון בסכנות של אי-צייות לחוק.

ציוד:

שני מקלות, דפי לימוד תיאוריה, גיר/סלוטייפ+טוש, שתי מכוניות "בימבה"/שתי מכוניות צעצוע, פתקי-תמורים, פתקים שחורים.

מהלך הפעולה:

1. משחקים "7 צעדים" (הוראות המשחק מצורפות בנספח 1).
2. משחקים "7 צעדים" פעם נוספת, כאשר הפעם אין "מרחיק" אחד, אלא כולם משמשים כ"מרחיקים" (מצורף הסבר בנספח 2).
3. החניכים ינהלו דיון על שני המשחקים (נקודות לדיון מצורפות בנספח 3).
4. הקבוצה תתחלק לחברות.
5. המדריך: "אנו מכירים את הגמרא כספר הלכות וחוקים, שנהוג ללמוד בו בחברות כדי לרדת לסוף דעתם של מעצבי ההלכה. אנו נעשה אותו דבר עם ספר חוקים קצת אחר...".
6. לימוד בחברות של דפי "תיאוריה" (נספח 4) לאור שאלות הכוונה (נספח 5).
7. כל חברות תבחר תמור אחד הנראה כחשוב בעיניה. מומלץ כי המדריך יעבור בין החברות ויודא שאין "כפילויות".
8. באמצעות גיר או נייר דבק (שעליו מסמנים בטוש), משרטטים בחדר או על האספלט שמחוץ לסניף (במקום בטוח בלבד) תרשים פשוט של שכונה עם רחובות (תרשים מומלץ מצורף בנספח 6).
9. על החניכים להוסיף תמורים הנראים להם מתאימים לתרשים השכונה, כולל התמורים שבחרו [שימו לב - במידה ואתם חוששים שהשרטוט יגזול הרבה זמן ויצור בלאגן, כדאי להכין זאת מראש].
10. בחרים חניך וחניכה שינהגו כל אחד ברכב "בימבה" (כמו שיש בכל בית עם ילדים קטנים) ומושיבים אותם בתוך המסלול. (אם אין "בימבה" ניתן להסתפק במכונית צעצוע). הנהגים יסעו על גבי המסלול ויתחשבו בחוקי התנועה שיצרו החניכים. היתר יצפו במתרחש.
11. המדריך יסביר כי בכל פעם שימחא כף, על כל חברותא לכסות באמצעות פתקים שחורים את התמור שלה

ניסיון רביעי - בלילה שבין 10 ביוני ו-11 ביוני לקראת ההפוגה הראשונה, הפוגה בת ארבעה שבועות בקרבות, שהושגה בתיווכו של הרזן פולקה ברנדוט נערך מאמץ נוסף לכיבוש המצודה, על מנת לקבוע עובדה בשטח בטרם תיכנס ההפוגה לתוקף. הכוחות הפורצים, אנשי חטיבת הנגב נתקלו בהתנגדות עזה, הן של המחזיקים במצודה, והן של כוחות שהגיעו לסיוע, לרבות שריוניות ומטוסים. עם עלות השחר נסוג הכוח התוקף תוך כדי אבידות.

ניסיון חמישי - בלילה שבין 8 ביולי ו-9 ביולי, ערב סיום ההפוגה, נערך צה"ל למבצע אנ-פאר (אנטי פארוק) שנועד לפרוץ את המצור על הנגב. בין היתר הוטלה שוב על חטיבת הנגב המשימה לכבוש את המצודה. עיכובים בלתי צפויים בתנועת הכוח, הביאו לכך שלאחר שארבע גדרות התיל המקיפות את המצודה נפרצו, גילה הכוח התוקף גדר חמישית ובלתי צפויה, סמוך לעלות השחר. הוחלט להסיג את הכוחות על מנת שלא להתעמת עם המחזיקים במצודה באור יום.

ניסיון שישי - ב-15 באוקטובר נפתח מבצע יואב בו פעל צה"ל לכיבוש הנגב, על מנת למנוע את תוכניתו של ברנדוט לפיה הוצא הנגב מתחומי המדינה היהודית. לאחר הישגים ראשוניים שהובילו לפריצת הדרך אל הנגב, ערכה חטיבת גבעתי, בלילה שבין ה-19 באוקטובר ל-20 באוקטובר ניסיון לכבוש שוב את המצודה. הכוח התוקף הצליח לפרוץ שתי גדרות, אך במאמציו לפרוץ את הגדר השלישית נתקל באש חזקה, ונאלץ לסגת.

ניסיון שביעי - יומיים לאחר כשלונו הניסיון השישי, בלילה שבין ה-21 באוקטובר ל-22 באוקטובר ניסה גדוד אחר של גבעתי לפרוץ אל המצודה, תוך שימוש בכוח גדול שכלל משוריינים ולהביריים ניידים שכוננו "פרעושים". חוסר תיאום בין הכוחות הביא לכך שבעוד שההתקפה עצמה נעצרה מכלי לפרוץ את הגדרות, הצליח נהג משוריין בשם יוסף עדוי להגיע עם משורין עמוס בחומרי נפץ עד למרחק של 30 מטרים מן המצודה ולפוצץ את המשוריין באמצעות שעון עצר, דבר שהביא לפריצת הגדרות (לאחר הקרב כינה אותו יצחק שדה "הגיבור האלמוני מבני תימן"). הכוח התוקף חדר דרך הפרצה והצליח להגיע אל הקיר המערבי של המצודה, אך משעלה אור היום, הוחלט לסגת, ולא לנצל את המצב להסתערות על המצודה.

הניסיון השמיני - ב-9 בנובמבר התקיפה את המצודה חטיבה 8 שעליה פיקד יצחק שדה. הייתה זו חטיבה משורינת. שדה החליט לתקוף באור יום. בבוקר החל ריכוך ארטילרי של המצודה, ובמהלך אחר הצהריים עלו הכוחות המשוריינים אל המצודה עצמה ממספר כיוונים. הכוח הצליח להגיע אל המצודה עצמה, ולפרוץ בה פירצה. עם פריצת הפירצה נכנעו יושבי המצודה, והמצודה סוף סוף נכבשה.

נאמני תורה ועבודה

הקיבוץ הדתי

ועל הנהגים להפסיק להתחשב באותו התמרוך. במקביל, החניכים הצופים יתזמנו תוך כמה זמן תתרחש תאונה, מרגע שהתמרוכים מתחילים להתבטל.

12. דיון וניתוח התצפית (נספח 7).
13. המדריך: "יצביע כל מי שמכיר מישהו שמעלים מס!".
14. המדריך יקריא את חוק הצגת מס הכנסה, ויסביר איזו תועלת יש כתוצאה מתשלום מס הכנסה.
15. לסיכום: - חברה לא יכולה להסתדר ללא חוקים.
- מאחורי כל חוק יש הגיון ותועלת.
- פגיעה בחוקי המדינה מרבה אסונות ונזקים שונים, וסופה לפגוע גם בפרט עצמו (ולא רק בחברה הכללית).

להרחבה ולהעשרה:

- הפירסומת של "רשות המיסים" על העלמת מס: <http://www.youtube.com/watch?v=qLQrcyOs3tc>
- הספר "בעל זבוב" של ויליאם גולדינג, המספר כיצד בהעדר חוק אין מוסר.
- מקורות רבניים מתוך חוברת התוכן.

נספח 1 - חוקי המשחק "7 צעדים":

מטרת המשחק היא לעבור את שני המקלות בשבעה צעדים לכל היותר וללא דריכה על המקלות. מי שצועד יותר משבעה צעדים ו/או דורך על אחד המקלות - יוצא מהמשחק. מניחים שני מקלות בצורה מקבילה על הרצפה במרחק של כחצי מטר זה מזה. על כולם לעבור בין שני המקלות לפי סדר שייקבע מראש. האחרון שעובר הוא "המרחיק" ומטרתו לצעוד את צעדו האחרון כמה שיותר רחוק. בנקודה שבה הגיע עקבו הקרוב יותר של "המרחיק", יש להניח בכל פעם את המקל מחדש. בצורה זו, בכל סבב המרחק בין שני המקלות גדל. המנצח הוא האחרון שהצליח לעבור בין שני המקלות בלא יותר משבעה צעדים.

נספח 2

משחקים את המשחק על פי החוקים הרגילים (נספח 1), אולם הרחקת המקל נעשית בסוף תורו של כל אחד בהתאם למרחק שכל אחד הגיע. כלומר, כעת כולם הם "המרחיקים".

נספח 3

- ← מה היה שונה בין שני המשחקים?
- ← איזה משחק נגמר מהר יותר? מדוע?
- ← באיזה משחק נהניתם יותר? מדוע?
- ← תפקיד "המרחיק" במשחק הוא למתוח את הגבולות ולהרחיב את המסגרת, על ידי יציאה מהחוק הרגיל החל על כולם. מה קורה כשכולם "מרחיקים"?
- ← האם חברה יכולה להתקיים כאשר כולם בה חורגים מהחוק, כשכולם מותחים בה את הגבול?

נספח 4

קישור ללוח התמרוכים: http://www.mot.gov.il/wps/pdf/HE_TRAFFIC_PLANNING/tamrurim.pdf

נספח 5

- אילו תמרוכים הכי מובנים לכם? מדוע?
- אילו תמרוכים הכי לא מובנים לכם? מדוע?
- על איזה תמרוך ניתן לוותר לדעתכם?
- איזה תמרוך הייתם מוסיפים?

נספח 6

נספח 7 +

- ↵ תוך כמה זמן אירעה ה"תאונה"?
- ↵ כמה תמרורים היה צריך להסיר כדי שהתאונה תתרחש?
- ↵ האם תיתכן נהיגה בטוחה גם ללא חוקים?
- ↵ מה היתרון של חוקי תנועה וחוקים בכלל?
- ↵ האם חוקים מבטיחים תמיד מניעת תאונות, תקלות, ופגיעה באנשים?
- ↵ האם החוקים עצמם הם שרירותיים?
- ↵ האם לכל חוק יש היגיון מאחוריו?
- ↵ האם באמת אין מאחורי החוק היגיון כלשהו, או שיש היגיון, אלא שאנו לא תמיד מסכימים איתו?
- ↵ מה יקרה במצב בו כל אחד יקיים רק את החוקים שנתפסים בעיניו כהגיוניים?

Etzah Laderech

Instilling Torah Va'avoda Values in Future Generations

Atkhalta Detikva

Religious Zionism and the State of Israel

Soul Searching: Is All Hope Lost?

Rabbi Chaim Navon

Including an Educational Program for Youth Leaders

By Eldad Weil

Is the State of Israel "The beginning of redemption"?

If not, what is its religious value?

Must one obey the laws of the state?

What happens when *Halakha* and the law are in conflict?

These questions and others are addressed by Rabbi Chaim Navon in this booklet, which deals with the ideological status of the state and with the halakhic requirement of commitment to the law.

Etzah Laderech, a joint project of *Ne'emeanei Torah Va'avoda* and the *Kibbutz Hadati*, develops educational material for use by youth and adults for strengthening *Torah Va'avoda values*.

To order booklets:

Ne'emeanei Torah Va'avoda, 7 Dubnov St., Tel Aviv, +97236072739

www.toravoda.org.il www.kdati.org.il

"עצ"ה לדרך", מיזם חינוכי משותף של תנועת נאמני תורה ועבודה והקיבוץ הדתי, פועל על-מנת ליצור חומר זמין, נגיש וברור אשר ישמש בני נוער וצעירים לחיזוק תפיסותיהם בערכי תורה ועבודה. תפקידו של מיזם זה להוות שלב חשוב בחידוש הדיון והשיח הרעיוני-ערכי בנושאי הליכה הציוניים-דתיים.

חברות נוספות בסדרה:

היחס להשכלה ולתרבות כללית / עדי והרב בני הולצמן
"אמונת חכמים" מול אחריות אישית / הרב יצחק בן דוד
קיום חברה מעורבת וצנועה בין בנינים לבנות / הרב יובל שרלו בעריכת רן חורי

אתחלתא דתקווה

האם מדינת ישראל היא אתחלתא דגאולה? אם לא, מהו ערכה הדתי, אם בכלל?
האם המדינה היא אכזבה?
האם עלי לשמור על חוקי המדינה, לשלם מיסים ולציית לחוקים?
מה עושים כשיש סתירה בין ההלכה לחוקי המדינה?
על שאלות אלו ועוד מנסה הרב חיים נבון לענות בחוברת זו, העוסקת בשאלת מעמדה של המדינה מבחינה הגותית ובשאלת החובה ההלכתית לציית לחוקי המדינה ולפקודות הצבא. כל זאת מתוך מגמה בסיסית של נאמנות ואהדה כלפי המדינה, ובסגנון קולח ורהוט.

בסוף החוברת מצורף מערך פעולות המיועד למדריכים בתנועות נוער.

אלדד וייל, בוגר ישיבת עתניאל, הוא תלמיד מחקר במחלקה למחשבת ישראל באוניברסיטת בן-גוריון, ומשמש כמרכז "עדת הצופים".

הרב חיים נבון נולד בשנת תשל"ג (1973). גדל ביישוב אלקנה בשומרון. בוגר ישיבת ההסדר הר עציון שבאלון שבות, ובעל תואר ראשון בחינוך ותואר שני במחשבת ישראל מהאוניברסיטה העברית. הרב נבון מלמד גמרא ומחשבת ישראל במדרשת מגדל עוז, מדרשת לינדנבאום, ישיבת הר עציון ומכללת הרצוג. כמו כן, משמש כרב קהילת השמשוני בעיר מגוריו, מודיעין, ומעורב בפעילות תקשורתית מגוונת. כתב את הספרים: "פרשות", "הגדר הטובה", "נאחז בסבך" ו"831".

להזמנת חוברות:

www.toravoda.org.il www.kdati.org.il